

**2008թ. ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴԻՏՈՂԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹՅԱՆ ԱՐԶՈՒՆՔՆԵՐԻ
ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ**

ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ԶԵԿՈՒՅՑ

ՎԱՆԱԶՈՐ 2008

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ _____ 3

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՆԵՐԻ
ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԹԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ _____ 5

ՄԻՆՉ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ԸՆԿԱԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾԻ
ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ_ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏԸ _____ 6

ՆԱԽԸՆՏՐԱԿԱՆ ՔԱՐՈԶՉՈՒԹՅԱՆ ԴԻՏՈՐԴՈՒԹՅՈՒՆ _____ 8

ՔՎԵԱՐԿՈՒԹՅԱՆ ՕՐՎԱ ԴԻՏՈՐԴՈՒԹՅՈՒՆ _____ 12

ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ /Ընտրախախտումների վերաբերյալ կոնկրետ
փաստեր ըստ համայնքների/ _____ 22

Ներածություն

ՀՀ Նախագահի ընտրությունները կայացել են **2008թ.** փետրվարի **19**-ին:

Հայաստանի Հանրապետության նախագահն ընտրվում է բացարձակ մեծամասնական ընտրակարգով: Երկու ել ավելի թեկնածու քվեարկվելու դեպքում, եթե նրանցից ոչ մեկին կողմ չեն քվեարկել անհրաժեշտ թվով ընտրողներ, ապա քվեարկության օրվանից **14** օր հետո անց է կացվում հանրապետության նախագահի ընտրության երկրորդ փուլ: Հայաստանի Հանրապետության նախագահի թեկնածությունն առաջադրելու իրավունք ունեն կուսակցությունները եվ ՀՀ քաղաքացիները՝ ինքնառաջադրմամբ:

Նախագահական ընտրությունների ժամանակ հանրապետության ողջ տարածքը համարվում էր մեկ մեծամասնական ընտրատարածք: **2008թ.** նախագահական ընտրությունների կազմակերպման ել իրականացման համար հանրապետության ողջ տարածքում ձեւավորվել էր **41** ընտրատարածք, **1923** ընտրական տեղամաս:

ՀՀ նախագահի պաշտոնի համար թեկնածություն էր առաջադրել ՀՀ **9** քաղաքացի.

1. Արթուր Վահանի Բաղդասարյան	Օրինաց երկիր կուսակցություն
2. Արտաշես Մամիկոնի Գեղամյան	Ազգային Միաբանություն կուսակցություն
3. Տիգրան Կարապետի Կարապետյան	Ժողովրդական կուսակցություն
4. Արամ Սերգեյի Հարությունյան	Ազգային Համաձայնություն կուսակցություն
5. Վահան Էդուարդի Հովհաննիսյան	Հայ Յեղափոխական Դաշնակցություն
6. Արման Վարդանի Մելիքյան	Ինքնառաջադրում
7. Սերժ Ազատի Սարգսյան	Հայաստանի Հանրապետական կուսակցություն
8. Լեվոն Հակոբի Տեր-Պետրոսյան	Ինքնառաջադրում
9. Վազգեն Միքայելի Մանուկյան	Ազգային Ժողովրդավարական միություն կուսակցություն

Հայաստանի Հանրապետական կուսակցության կողմից առաջադրված թեկնածուն ՀՀ վարչապետն էր, ել նախընտրական քարոզչության ողջ ընթացքում շարունակեց իր պաշտոնավարումը:

2008թ. նախագահական ընտրություններում դիտորդություն իրականացնելու նպատակով կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի կողմից գրանցվել էր **39** կազմակերպություն, **14.823** տեղական դիտորդ: ՀՀ Կառավարության հրավերով դիտորդական առաքելություն են իրականացրել նաեվ **6** միջազգային կազմակերպություններ:

Միջազգային կազմակերպությունների կողմից ընտրությունները գնահատվում են՝ ելնելով ԵԱՀԿ-ի ել Եվրախորհրդի նկատմամբ ՀՀ-ի կողմից ստանձնած պարտավորություններից, ինչպես նաեվ ժողովրդավարական ընտրությունների անցկացման չափանիշներից ել ազգային օրենսդրությունից: Միջազգային կազմակերպությունների կողմից իրականացվող դիտորդությունը, սակայն, հիմնականում ձեւական բնույթ է կրում, ինչն էլ ուղղակիորեն արտահայտվում է նրանց գնահատականներում: Միջազգային դիտորդների գնահատականներից դուրս են մնում ընտրությունների օրենսդրական հնարավորությունների օգտագործման համար կիրառվող մեխանիզմների կամ գործողությունների իրական բովանդակությունը: Ընտրական գործընթացները գնահատելիս դիտորդների գնահատականներում քիչ տեղ է զբաղեցնում դրանց ազդեցության վերլուծությունն ընտրական գործընթացների ել դրանց վերջնական արդյունքների վրա:

2008թ. նախագահական ընտրությունների վերաբերյալ ԵԱՀԿ դիտորդական առաքելության դիտորդների գնահատականում մասնավորապես նշվել է. «ՀՀ նախագահի փետրվարի **19**-ի ընտրությունները մեծապես անցկացվեցին ԵԱՀԿ-ի ել Եվրախորհրդի նկատմամբ ստանձնած պարտավորությունների ել չափանիշների համաձայն»: Թեկ ԵԱՀԿ դիտորդական առաքելության զեկույցն իր մեջ ներառում է նաեվ դիտորդների կողմից նախընտրական քարոզչության ել քվեարկության օրը դիտորդների կողմից հայտնաբերած մի շարք էական խախտումներ:

Տեղական դիտորդների հիմնական մասի կողմից ընտրությունների դիտարկումն ու դրանց արդյունքների վերաբերյալ գնահատականներն ընդհանուր առմամբ արտահայտում են ընտրություններում հաղթող թեկնածուների շահերը: **2008թ.** նախագահական ընտրություններում «Ընտրությունը քունն է» ՀԿ-ի դիտորդները, /այս կազմակերպությունը՝ նախագահական ընտրությունների ժամանակ ԿՀԸ-ի կողմից հավատարմագրել էր շուրջ **4010** դիտորդ/ հիմնականում հանդիսացել են Հայաստանի Հանրապետական Կուսակցության անդամներ՝ քվեարկության ընթացում իրենց գործողություններով սատարելով նույն կուսակցության առաջադրած թեկնածուի վստահված անձանց կամ հանձնաժողովի անդամներին:

Տեղական դիտորդների ցանկում բացառություն են կազմում այն եզակի կազմակերպությունների եվ դիտորդների գնահատականները, որոնք արտահայտում են լուրջ եզրակացություններ ընտրությունների իրական ընթացքի եվ արդյունքների վերաբերյալ:

Ընտրական գործընթացների իրավական կարգավորման թերությունները

Նախագահական ընտրությունների կապակցությամբ ծագած իրավահարաբերությունները կարգավորվում են ՀՀ Սահմանադրությամբ, ՀՀ «Ընտրական օրենսգրքով», Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի կողմից ընդունված որոշումներով եվ իրավական այլ ակտերով:

ՀՀ «Ընտրական օրենսգրքում» **2007թ.** Մայիսի **12**-ին Ազգային Ժողովի ընտրություններից հետո ՀՀ «Ընտրական օրենսգրքի» **58** հոդվածներում իրականացվել են շուրջ **97** փոփոխություններ: Դրանցից **11**-ը վերաբերում է հանրապետության նախագահի ընտրություններին: Մասնավորապես՝ օրենսգրքի **66**-րդ հոդվածով՝ նախագահի թեկնածու առաջադրվելու իրավունք են ստացել քաղաքացիները ինքնառաջադրմամբ:

Կրկնակի քվեարկությունը կանխելու նպատակով՝ «Ընտրական օրենսգրքի» փոփոխությունների համաձայն՝ քվեարկությանը մասնակցած քաղաքացու անձնագրի վերջին էջը դրոշմակնքվում է:

«Ընտրական օրենսգրքի» փոփոխությունների համաձայն՝ հստակեցվեց նաեվ ինքնուրույն քվեարկելու հնարավորություն չունեցող անձանց օգնելու կարգը:

Չնայած փոփոխություններին՝ «Ընտրական օրենսգրքում» առկա են լուրջ թերություններ, որոնք էական ազդեցություն ունեցան նախագահական ընտրությունների արդյունքների վրա: Մասնավորապես՝ «Ընտրական օրենսգրքով» չի կարգավորվել մինչև նախընտրական քարոզչությունն ընկած ժամանակահատվածը թեկնածուների կամ նրանց համախոհների կողմից իրականացվող գործողությունները, որոնք նախընտրական քարոզչության բնույթ են կրել: Փաստացի ստացվել է այնպես, որ որոշ թեկնածուներ զբաղվել են նախընտրական քարոզչությամբ դրա մեկնարկից դեռ շատ առաջ: Այս հանգամանքն իր մեծ ազդեցությունն է թողել նախագահական ընտրությունների վերջնական արդյունքների վրա:

«Ընտրական օրենսգրքի» չի կարգավորում նաեվ թեկնածուների նախընտրական շտաբերի գործունեությունը: Իրավական սահմանում չի տրվում թեկնածուների նախընտրական շտաբերի թվի, դրանց գործելաճճի համար: Սա եվս իր բացասական ազդեցությունն է թողել նախընտրական քարոզչության ընթացքի վրա, մասնավորապես՝ ի սկզբանե խախտելով թեկնածուներին հավասար հնարավորություններ տրամադրելու սկզբունքը:

Հաջորդ էական թերությունն այն է, որ «Ընտրական օրենսգրքի» **13**-րդ հոդվածի **1**-ին մասով, ինչպես նաեվ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի պաշտոնական պարզաբանման համաձայն՝ արգելվեց հրապարակել ընտրողների կողմից ստորագրած ցուցակները, ստանալ դրանց պատճենները: Մրանով փաստացի դիտորդներին հնարավորություն չտրվեց ծանոթանալ քվեարկությանը մասնակցած անձանց ցուցակներին քվեարկությունից հետո, ինչը դիտորդների իրավունքների ուղղակի սահմանափակում էր:

Մրան հակառակ՝ «Ընտրական օրենսգրքով» չեն սահմանափակվում հանձնաժողովի անդամների իրավունքներն ու պարտականությունները: Մասնավորապես՝ «Ընտրական օրենսգրքով» կամ Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի որոշումներով չի կարգավորվում կամ սահմանափակվում տեղամասային հանձնաժողովի անդամների եվ վստահված անձանց վարքագիծը կամ գործողությունները քվեարկության եկած քաղաքացիների նկատմամբ: Այն դեպքում, երբ հանձնաժողովների կազմավորման

օրենսդրական սկզբունքի համաձայն՝ հանձնաժողովի անդամների մի մասը՝ նախագահ, նախագահի տեղակալ եվ քարտուղար հանդիսանում են իշխող կուսակցության ներկայացուցիչներ: Օրենսդրական որոշակի թերություններ կան նաեվ ընտրական հանձնաժողովների կազմավորման կարգի մեջ: «Ընտրական օրենսգրքի» 34-րդ հոդվածի

4-րդ կետն ամբողջությամբ անդրադառնում է այն անձանց շրջանակին, ովքեր չեն կարող հանդիսանալ ընտրական հանձնաժողովի անդամներ: Այդ շրջանակը, սակայն շատ նեղ է, եվ չի ներառում համայնքապետարանների, մարզպետարանների աշխատակիցներին, թաղամասային հիմնարկների պետերին, դպրոցների տնօրեններին, որոնց լիազորությունների շրջանակը եվ ազդեցությունը սովորաբար տվյալ տեղամասի ընտրողների վրա բավականին մեծ է: Բացի այդ, այս անձինք եվս հիմնականում հանդիսանում են իշխող կուսակցության անդամներ: Ընտրական գործընթացներում եվ մասնավորապես 2008թ. նախագահական ընտրություններում մեր կողմից իրականացված դիտորդության արդյունքները վկայում են այս մասին: Տեղամասային հանձնաժողովի կազմում հանձնաժողովի նախագահը, տեղակալը, քարտուղարը եվ համայնքապետարանների, մարզպետարանների աշխատակիցներ, թաղամասային հիմնարկների պետեր, դպրոցների տնօրեններ հանդիսացող հանձնաժողովի անդամները կամ վստահված անձինք սովորաբար կոալիցիա են կազմել եվ ամբողջությամբ վերահսկողություն իրականացնել քվեարկության ընթացքի, քվեների հաշվարկի միակողմանի գործընթացի նկատմամբ:

Մինչ ընտրություններն ընկած ժամանակահատվածի հասարակական-քաղաքական մթնոլորտը

2008թ. նախագահական ընտրությունների ելքը ընդհանուր առմամբ կանխորոշեց մինչեվ ընտրություններն ընկած ժամանակահատվածում իշխանությունների որոշակի գործողությունների արդյունքում ձեկավորված հասարակական-քաղաքական մթնոլորտը:

Նախ իշխանության կողմից խիստ ուշադրության արժանացավ լրատվամիջոցների գործունեությունը: Դեռեվս 2007թ. սեպտեմբերի 21-ին ՀՀ առաջին նախագահ Լևոն Տեր-Պետրոսյանի ելույթը ցուցադրելուց հետո իշխանությունը մեծ ճնշումներ սկսեց Գյումրիի «Գալա» հեռուստաընկերության նկատմամբ: Սկզբում Հարկային պետական ծառայությունը ստուգումներ սկսեց «Գալա»-ում, ինչի արդյունքում «պեղեց» քսանվեց մլն. դրամի թաքցրած եկամուտ:

Այնուհետեվ Գյումրիի քաղաքապետարանը հայց ներկայացրեց ՀՀ տնտեսական դատարանի Գյումրիի նստավայր՝ Գյումրիի «Գալա» հեռուստաընկերության դեմ: Գյումրիի քաղաքապետարանը դատարանից պահանջում էր, որպեսզի «Գալա» հեռուստաընկերությունն ազատի Գյումրիի Վ. Մարգարյան 6/1 հասցեում գտնվող հեռուստաաշտարակը, որի նկատմամբ սեփականության իրավունքը քաղաքապետարանը ձեռք էր բերել 2007թ. նոյեմբերին, այն բանից հետո, երբ «Գալա» հեռուստաընկերությունը հեռարձակեց Լևոն Տեր-Պետրոսյանի ելույթը: Մինչ այդ հեռուստաաշտարակի սեփականատերը հայտնի չէր, «Գալա» հեռուստաընկերությունն այն վերանորոգել էր սեփական ուժերով, եվ օգտագործում էր շուրջ երեք տարի: «Գալայի» դեմ ՀՀ տնտեսական դատարանի Գյումրիի նստավայրում քաղաքապետարանի կողմից ներկայացված հայցի քննությունն ընդմիջումներով շարունակվում է մինչ օրս:

Հարկային պետական ծառայության ստուգումների արդյունքների կապակցությամբ «Գալայի» փաստաբան, ՀՔԱ Վանաձորի գրասենյակի իրավաբան Կարեն Թումանյանի միջնորդությամբ նշանակվեց դատատեխնիկական փորձաքննություն, եվ գործը կասեցվեց:

«Գալայի» նկատմամբ իրականացվող միջոցառումները իշխանության մարմինների կողմից խիստ նախագգուշացում էր մյուս բոլոր հեռուստաընկերություններին՝ առաջիկա նախագահական ընտրություններում նախագահի թեկնածուների նկատմամբ հեռուստաընկերությունների վարքագծի համար: Սահմանված վարքագծի որեվե շեղման դեպքում հեռուստաընկերությունները կարժանանային «Գալայի» ճակատագրին:

Գրեթե նույն ժամանակահատվածում քրեկան հետապնդումներ սկսվեցին գործարարների նկատմամբ: Ազգային Ժողովի պատգամավոր Խաչատուր Սուքիասյանը, Հակոբ Հակոբյանը հայտարարեցին, որ սատարելու են ՀՀ առաջին նախագահ Լևոն Տեր-Պետրոսյանին:

Դրանից անմիջապես հետո խաբեության, մաքսանենգության եվ կեղծ ընկերություն ստեղծելու մեղադրանքով ձերբակալվեցին Մաքսային պետական կոմիտեի եվ Հարկային պետական ծառայության երկուական աշխատակիցները: Իբր Սուքիասյանների ընտանիքին պատկանող «Միլվիա» հրատարակչությանը կեղծ հաշիվ է ուղարկել Հարկային պետական ծառայության երկուական աշխատակիցների կողմից ստեղծված կեղծ ընկերությունը: Ընդհանուր առմամբ, իբր, իրականացվել էր 720 մլն դրամի կեղծ գործարք:

Դատախազությունը «Քրեական օրենսգրքի» տարբեր հոդվածներով մեղադրանքներ առաջադրեց Հարկային պետական ծառայության վերը նշված երկու աշխատակիցներին, Գուգարքի տարածաշրջանային մաքսատան աշխատակիցներ Ա. Գասպարյանին եվ Ա. Մաթևոսյանին, ինչպես նաև «Միլվիա» ՍՊԸ-ի տնօրեն Մարտին Սուքիասյանին:

2008թ. հունվարի սկզբներից պետական համակարգի բոլոր աշխատակիցների կողմից սկսվեց քաղաքացիների անձնագրային տվյալների հավաքագրումը: Մշակված հատուկ աղյուսակների համաձայն՝ յուրաքանչյուր աշխատակից պարտավորվել էր հավաքել մինչև 50 քաղաքացու տվյալ-ստորագրություն՝ անուն ազգանուն, հեռախոսի համար, հասցե, ծննդյան ամիս ամսաթիվ, անձնագրի համար, սերիա: Ցուցակներում առկա քաղաքացիների ստորագրությունները վկայում էին, որ քաղաքացիները պարտավորություն են վերցնում քվեարկել ցուցակները լրացնողների կողմից /որոնք սովորաբար հանդիսացել են Հայաստանի Հանրապետական կուսակցության անդամներ կամ համախոհներ/ ներկայացվող թեկնածուի օգտին: Հակառակ դեպքում նրանք կարող էին կորցնել իրենց աշխատանքը, զրկվել եկամտից կամ պատժվել:

Իշխանության մարմինների կողմից լիազորությունների եվ պաշտոնական դիրքի չարաշահման արդյունքում ձեռնարկվեց համընդհանուր սպառնալիքի ու վախի մթնոլորտ: Նախընտրական քարոզչության ընթացքում արդեն իշխանության գործողություններն ավելի զարգացան՝ մեծացնելով լարվածությունը եվ անմիջականորեն ազդելով նախագահի թեկնածուների կողմից իրականացվող նախընտրական հանդիպումների վրա, ամբողջությամբ սահմանափակելով քաղաքացիների կամքի ազատ արտահայտման, ազատ տեղաշարժի, ինչպես նաև հավաքներին, ցույցերին նրանց ազատ մասնակցելու հնարավորությունները:

Նախընտրական քարոզչության դիտարկում

2008թ. նախագահական ընտրությունների նախընտրական քարոզչության դիտարկումն իրականացվել է Լոռու մարզի 5 քաղաքներում՝ Վանաձոր, Ալավերդի, Ստեփանավան, Մպիտակ եվ Տաշիր: Զեկույցում որոշակի տեղեկություններ են ներկայացված նաև Սյունիքի մարզի Կապան, Վայք, Եղեգնաձոր քաղաքներից:

Նախընտրական քարոզչության դիտարկումն իրականացվել է ՀՀ «Ընտրական օրենսգրքին», կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի կողմից ընդունված որոշումներին եվ ՀՀ օրենսդրությանը համապատասխան:

Նախընտրական քարոզչության դիտարկումն իրականացվել է կազմակերպության 43 կամավորների եվ աշխատակիցների կողմից: Կազմակերպության աշխատակիցների եվ կամավորների կողմից իրականացվող դիտորդությունն իրականացվել է հատուկ մշակված չափանիշների համապատասխան: Այն ներառել է.

- թեկնածուների համար հավասար հնարավորությունների ձեռնարկման եվ պահպանման հնարավորությունների դիտարկում, մասնավորապես՝
 1. թեկնածուների կողմից իրականացվող նախընտրական հանդիպումները
 2. թեկնածուների քարոզչանյութերի տարածումը

3. թեկնածուների կողմից իրականացվող նախընտրական քարոզչության լուսաբանումը լրատվամիջոցների կողմից:
- Նախընտրական քարոզչության սահմանված կարգի խախտումների վերացման կամ կանխարգելման ուղղությամբ համապատասխան իրավասու մարմինների գործողությունները: Մասնավորապես՝
 1. ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովների գործողությունները ընտրախախտումների կապակցությամբ
 2. Իրավապահ համակարգի կողմից իրականացվող գործողությունները ընտրախախտումների համար պատասխանատվություն կիրառելու կապակցությամբ:
 - Իշխանության մարմինների գործողությունները եվ վարչական ռեսուրսների կիրառումը: Մասնավորապես՝
 1. իշխանության մարմինների գործողությունները քաղաքացիների նկատմամբ /ճնշումներ, բռնություններ, խոստումներ/
 2. իշխանության մարմինների դիրքորոշումը թեկնածուների նկատմամբ
 3. վարչական ռեսուրսների օգտագործումը:

ՀՀ նախագահի ինը թեկնածուներից առավել ակտիվ նախընտրական քարոզչություն են իրականացրել ՀՀ վարչապետ Սերժ Սարգսյանը, Արթուր Բաղդասարյանը, Լեվոն Տեր-Պետրոսյանը, Վազգեն Մանուկյանը եվ Արտաշես Գեղամյանը: Թեկնածուների նախընտրական քարոզչությունն իրականացվել է հանրապետության տարբեր քաղաքներում քաղաքացիների հետ հանդիպումների, քարոզչանյութերի տարածման միջոցով: Թեկնածուների նախընտրական քարոզչության մեջ ավելի շատ տեղ են զբաղեցրել փոխադարձ վիրավորանքները, զրպարտանքն ու հակաքարոզչությունը: Նման վերաբերմունքն արտահայտվել է նաև վարչապետների նկատմամբ, որոնց զգալի մասը պոկվել են փակցված տեղերից կամ վնասվել են:

Թեկնածուների նախընտրական քարոզչության համար հավասար հնարավորությունները

ՀՀ նախագահի թեկնածուների կողմից իրականացվող նախընտրական քարոզչությունը հավասար պայմաններում իրականացնելու համար նախ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի կողմից սահմանվեց թեկնածուներին հանրային հեռուստատեսությամբ անվճար տրամադրվող եթերաժամանակի գրաֆիկը:

Նույն կենտրոնական հանձնաժողովի որոշմամբ սահմանվեց թեկնածուներին նախընտրական հանդիպումներ իրականացնելու համար անվճար տարածքներ տրամադրելու կարգը:

ՀՀ Շնտրական օրենսգրքով սահմանված կարգի համաձայն՝ համայնքի ղեկավարների կողմից համայնքի տարածքում առանձնացվեցին թեկնածուների քարոզչապատասխանները փակցնելու համար սահմանված հասցեները: Համայնքի ղեկավարների որոշմամբ այդ տարածքները թեկնածուներին հատկացվում էին հավասար չափով, եվ դրանց ծավալը չպետք է գերազանցեր **A1** ֆորմատը:

Նախընտրական քարոզչության ընթացքում, սակայն, ՀՀ նախագահի թեկնածուների եվ իշխանության մարմինների կողմից նախընտրական քարոզչությունն իրականացվեց սահմանված կարգի մի շարք խախտումներով: Այս ամենի սկիզբ կարելի է համարել ՀՀ նախագահի թեկնածու Սերժ Սարգսյանի կողմից իրականացվող նախընտրական քարոզչությունը: Շարունակելով ՀՀ վարչապետի պաշտոնավարումը՝ Սերժ Սարգսյանը նախաձեռնեց իր նախընտրական քարոզչությունը որպես ՀՀ նախագահի թեկնածու: Նախընտրական քարոզչության ընթացքում սակայն խիստ սերտաճեցին նրա կողմից որպես ՀՀ վարչապետ եվ միաժամանակ ՀՀ նախագահի թեկնածու իրականացվող գործողությունները: Գործունեության նման ոճ շուտով որդեգրեցին նաև նույն կուսակցությանը հարող գրեթե բոլոր պաշտոնյաները: ՀՀ «Շնտրական օրենսգրքը» հստակ սահմանում էր որ պետական եվ տեղական ինքնակառավարման մարմիններին արգելվում է աշխատանքային ժամերին նախընտրական քարոզչություն իրականացնել կամ պաշտոնական լիազորություններն օգտագործելով՝ թեկնածուների նախընտրական քարոզչության համար անհավասար պայմաններ ձեւավորել:

ՀՀ նախագահի թեկնածուների համար չապահովվեց հավասար հնարավորությունները:

1. Լոռու մարզում եղել են համայնքներ, որոնց ղեկավարները նախագահի թեկնածուների կողմից քարոզչանյութերի փակցման համար որոշումներ չեն կայացրել, որոշ համայնքներում քարոզչանյութերը տարածվել են նաև սահմանված տարածքներից դուրս, թեկնածուների քարոզչանյութերը պատռվել են փակցված տեղերից, դրանց վրա վիրավորական արտահայտություններ են գրվել:
2. Թեկնածուների նախընտրական հանդիպումները չեն կայացել հավասար պայմաններում:

Պետական կառավարման եվ տեղական ինքնակառավարման մարմիններն ուղղակիորեն օգտագործել են իրենց լիազորությունները մեկ թեկնածուի օգտին առավելություններ ապահովելու համար:

1. Պետական կառավարման եվ տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից աշխատանքային ժամերին նախընտրական քարոզչություն է իրականացվել մեկ թեկնածուի օգտին:
2. Տեղական ինքնակառավարման եվ պետական կառավարման մարմինների կողմից թեկնածուների կամ նրանց համախոհների նկատմամբ իրականացվել են ճնշումներ, սպառնալիքներ՝ ստիպելով աշխատել միայն մեկ թեկնածուի համար:
3. Թեկնածուները եվ նրանց համախոհներն ազդել են քաղաքացիների ազատ կամքի արտահայտման վրա՝ նախընտրական խոստումների, ընտրակաշառքների միջոցով /դրամ, որոշակի ծառայությունների մատուցում/:

Ընտրական գործընթացների նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնող եվ պատասխանատու համապատասխան կառույցների գործողությունները կաշկանդված են եղել իշխող կուսակցության կողմից:

1. Ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովներն ընտրախախտումներին չեն արձագանքել օրենսդրությամբ սահմանված կարգով, նրանց կողմից ընտրախախտումները չեն կանխարգելվել:
2. Իրավապահ համակարգի կողմից խախտումներ իրականացնող անձինք պատասխանատվության չեն ենթարկվել:

ՀՀ նախագահի թեկնածուների կողմից Լոռու մարզում իրականացված նախընտրական հանդիպումները հիմնականում իրականացվեցին բացօթյա, առանձին դեպքերում նախագահի թեկնածուներ՝ Վահան Հովհաննիսյանը, Արտաշես Գեղամյանը եվ Վազգեն Մանուկյանը Վանաձորում իրենց նախընտրական հանդիպումներն իրականացրեցին Վանաձորի Մշակույթի պալատում, որի համար տնօրինությանը վճարել էին քառասունից վաթսուն հազարական դրամ:

Մյուս թեկնածուների կողմից իրականացվող բացօթյա հանդիպումների ժամանակ իշխանության մարմինների կողմից նկատելի էր մեկ ընդհանուր վարքագիծ: Իշխանության մարմինները, վարչական ռեսուսները եվ լծակներն ամբողջությամբ օգտագործելով, ուղղակի դիտավորությամբ փորձեցին կանխարգելել քաղաքացիների մասնակցությունն առանձին թեկնածուների, մասնավորապես՝ Լեվոն Տեր-Պետրոսյանի նախընտրական հանդիպմանը: Սրան հակառակ իշխանության մարմինները մեծ շահագրգռվածությամբ, ճնշումների, սպառնալիքների միջոցով քաղաքացիներին պարտադրեցին մասնակցել Սերժ Սարգսյանի նախընտրական հանդիպմանը: Օձունի գյուղապետը գյուղացիներին չի թույլատրել մասնակցել Լեվոն Տեր-Պետրոսյանի նախընտրական հանդիպմանը՝ սպառնալով ազատել աշխատանքից, զրկել թոշակից կամ նպաստից: Ալավերդում պետական եվ մասնավոր հիմնարկների տնօրենները նախագուշացրել են իրենց աշխատակիցներին, որ եթե մասնակցեն նախագահի թեկնածու Լեվոն Տեր-Պետրոսյանի նախընտրական հանդիպմանը, կազատվեն աշխատանքից, եթե չմասնակցեն նախագահի թեկնածու Սերժ Սարգսյանի նախընտրական հանդիպմանը, էլի կազատվեն աշխատանքից: Ալավերդում Լեվոն Տեր-Պետրոսյանի նախընտրական հանդիպման ժամանակ ներքաղաքային տրանսպորտը եվ ճոպանուղին չեն աշխատել մի քանի ժամ: Սրան հակառակ՝ Վանաձորում կայացած Սերժ Սարգսյանի նախընտրական հանդիպման ժամանակ ներքաղաքային տրանսպորտը, նույնիսկ առանձին տաքսի ծառայություններ աշխատել են անվճար: Բացի այդ, Վանաձորում կայացած հանդիպմանը իշխանության պարտադրանքով մասնակցել են բոլոր պետական հիմնականների, դպրոցների աշխատակիցները, ԲՈՒՀ-երի ուսանողները: Իշխանության մարմիններն արգելել են նաև մարզի

բնակիչներին մասնակցել Երեվանում փետրվարի 16-ին կայացած Լեվոն Տեր-Պետրոսյանի հանրահավաքին: Ճանապարհային ոստիկանության աշխատակիցները նույն օրը Տաշիրում կանգնեցրել են Երեվան մեկնող միկրոավտոբուսը: Երբ վարորդը դիտորդների միջամտությունից հետո շարունակել է ճանապարհը, ոստիկանության աշխատակիցները բերման են ենթարկել նրա հորը՝ ճնշման ել սպառնալիքի միջոցով ստիպելով ետ կանչել որդուն: Նույնը տեղի է ունեցել նաեւ Վանաձորից Երեվան մեկնող մյուս միկրոավտոբուսների հետ:

Իշխանության կողմից ուղղակի սպառնալիքների ել ճնշումների միջոցով անհավասար պայմաններ ձեւավորվեցին նաեւ թեկնածուների նախընտրական շտաբերի ձեւավորման գործընթացում: Նախընտրական շտաբերի ձեւավորումը օրենսդրական ոչ մի կարգավորում չստացավ, ինչը փաստացի անհնար դարձրեց այս ոլորտում իրականացվող խախտումների կանխարգելումը: Նախագահի թեկնածուներին նախընտրական շտաբերի գործունեության համար տրամադրվող տարածքները մասնավոր սեփականատերերի կողմից ստրամադրվում էին անվարաձահատույց օգտագործման կամ վարձակալական հիմունքներով: Ստացվում էր այնպես, որ թեկնածուներից յուրաքանչյուրը կարող էր նախընտրական շտաբներ ձեւավորել իր ֆինանսական կամ իր համախոհների հնարավորություններից ելնելով: Այնուամենայնիվ, այստեղ ելս նկատելի էին լուրջ խախտումներ, երբ պետական համակարգի կողմից իրականացվող ճնշումների հետեւանքով սեփականատերերին արգելվում էր տրամադրել իրենց տարածքն այս կամ այն թեկնածուի նախընտրական շտաբի գործունեության համար կամ խանգարվում էր նրանց գործունեությունը: Վանաձորի Տարոն 4 թաղամասում, Մարգահովիտ գյուղում բացված Լեվոն Տեր-Պետրոսյանի նախընտրական շտաբները փակվել են: Տարածքի սեփականատերերը բացատրել են, որ հարկային տեսչության մարմինները նախագուշացրել են, թե Լեվոն Տեր-Պետրոսյանի նախընտրական շտաբի համար տարածք տրամադրելու դեպքում խնդիրներ կունենան հարկային մարմինների հետ: ՀՀ նախագահի թեկնածու Սերժ Սարգսյանը Վանաձորում 30-ից ավելի նախընտրական շտաբ է ունեցել, սակայն նման բողոքներ ոչ մեկից չի ստացվել: ՕԵԿ-ի Վանաձորի գրասենյակի ղեկավարը տեղեկացրել է, որ Վանաձորի Բազում թաղամասում գտնվող ՕԵԿ-ի նախընտրական շտաբը փակվել է, քանի որ տարածքի սեփականատիրոջն ահաբեկել են:

Հունվարի 31-ի լույս փետրվարի 1-ի գիշերը անհայտ մի մեքենա կանգնել է Լեվոն Տեր-Պետրոսյանի կենտրոնական նախընտրական շտաբի մոտ, որից հետո պայթյուն է եղել: Պարզվել է, որ բենզինով լի շամպայնի երկու շիշ են պայթեցրել գրասենյակի մոտ:

Հունվարի 25-ին անհայտ անձինք կոտրել են ՕԵԿ-ի Վանաձորի գրասենյակի ապակիները, պոկել ցուցապաստառները:

Թեկնածուների նկատմամբ կիրառվող անհավասարության սկզբունքն արտահայտվել է նաեւ նրանց կողմից քարոզչապաստառների տարածման գործում: Վանաձորի «Ավտոմատիկա» հետազոտական ինստիտուտում գործում էին Տիգրան Կարապետյանի ել Վահան Հովհաննիսյանի նախընտրական շտաբերը, որոնց չեն թույլատրել այդ տարածքում փակցնել իրենց թեկնածուների նախընտրական քարոզչապաստառները: Նույն տարածքում, սակայն, փակցվել են ՀՀ նախագահի թեկնածու Սերժ Սարգսյանի նախընտրական քարոզչապաստառները:

Նախընտրական քարոզչության ընթացքում թեկնածուների համախոհների կողմից անընդհատ խախտվել է քարոզչանյութերի տարածման համար սահմանված կարգը: Որոշ թեկնածուների քարոզչանյութերը տարածվել են ոչ սահմանված հասցեներում: Լոռու մարզի Օձուն գյուղում համայնքի ղեկավարը որոշում չի կայացրել քարոզչապաստառների փակցման համար առանձնացվող տարածքների վերաբերյալ, սակայն ամբողջ գյուղում տարածվել են Սերժ Սարգսյանի քարոզչապաստառները:

Համայնքներում փակցված տեղերից պոկվել են ՀՀ նախագահի թեկնածուների պաստառները, որոշ դեպքերում դրանց վրա անհարգալից գրառումներ են կատարել:

Վանաձորի կենտրոնական փոստի ել Գուգարք հյուրանոցի շենքի վրա փակցված ՀՀ նախագահի թեկնածու Սերժ Սարգսյանի քարոզչապաստառները պոկվել են, նույն տեղում փակցված Սերժ Սարգսյանի այլ քարոզչապաստառների վրա սվաստիկա են պատկերել: Հունվարի 25-ին անհայտ անձինք Վանաձորի Դիմաց թաղամասի բնակելի շենքերից մեկի պատից պոկել եւ օրը ցերեկով այրել են

Արթուր Բաղդասարյանի ցուցապաստառը: Հունվարի 26-ի լույն 27-ի գիշերը անհայտ անձինք պատռել են Լեվոն Տեր-Պետրոսյանի Վանաձոր քաղաքում փակցված քարոզչապաստառները:

Վարչական ապարատի ճնշումներ եվ սպառնալիքներ կիրառվել են նաեվ այդ համակարգի աշխատակիցների նկատմամբ՝ ստիպելով վերջիններին խախտել օրենքը: Դեռեվս 2007թ. մայիսի Ազգային Ժողովի ընտրություններից առաջ պետական համակարգի գրեթե բոլոր աշխատակիցները ստիպողաբար անդամագրվեցին Հայաստանի Հանրապետական կուսակցությանը: Աշխատակիցների համար այդ համակարգին ընդդիմանալու դեպքում ռեալ սպառնալիք էր աշխատանքը կորցնելը: 2008թ. նախագահական ընտրությունների ժամանակ նույն սպառնալիքի ազդեցությամբ այդ նույն աշխատակիցները չեն խնայել իրենց ջանքերն այդ կուսակցության թեկնածուի օգտին ձայներ ապահովելու համար: Պետական համակարգի աշխատակիցների մեծ մասի կողմից նախընտրական քարոզչություն է իրականացվել աշխատանքային ժամերին, ինչն արգելված է օրենսդրությամբ: Վանաձորի պետական մանկավարժական ինստիտուտում մաթեմատիկա ֆակուլտետի հեռակա բաժնի դեկանը 2-3-րդ դասաժամերի ընթացքում հենց լսարանում նախընտրական քարոզչություն է իրականացրել ՀՀ նախագահի թեկնածու Սերժ Սարգսյանի օգտին: Փետրվարի 16-ին Վանաձորի թիվ 9 դպրոցի տնօրենը, որը միեվնույն ժամանակ այդ դպրոցում տեղակայված տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի նախագահն է հանդիսացել, համադպրոցական ծնողական ժողով է հրավիրել, որի ընթացքում քարոզչություն է իրականացրել ՀՀ նախագահի թեկնածու Սերժ Սարգսյանի օգտին: Վանաձորի Գրիգոր Լուսավորիչ հասցեում տեղակայված Սերժ Սարգսյանի նախընտրական շտաբում փետրվարի 4-ին ժամը 15:30-ի սահմաններում, ժողով է կազմակերպվել, որի ժամանակ էլ ՀՀ նախագահ Սերժ Սարգսյանի օգտին նախընտրական քարոզչություն է իրականացրել ՏԻՄ աշխատակից Գրիշա Պառավյանը՝ միաժամանակ կոչ անելով առաջիկա Սերժ Սարգսյանի նախընտրական հանդիպմանն անպայման մասնակցել եվ իրենց հետ տանել բարեկամներին, հարազատներին:

Այլվերդու շրջանի 30 համայնքների ղեկավարներ հանդիսացել են Սերժ Սարգսյանի նախընտրական շտաբերի պետեր, ակտիվ նախընտրական քարոզչություն իրականացրել՝ արձակուրդի մեջ չլինելով:

Նույն համայնքների ղեկավարները եվ պետական համակարգի այլ աշխատակիցներ ուղղակի ազդեցություն են ունեցել բնակիչների ազատ կամքի արտահայտման վրա՝ նախընտրական խոստումների, մասնավորապես՝ ՀՀ նախագահի թեկնածու Սերժ Սարգսյանի օգտին քվեարկելու համար 3000-5000 հազար դրամ ընտրակաշառքի միջոցով: Ընտրակաշառքը համատարած բնույթ է կրել հանրապետության ողջ տարածքում:

2008թ. փետրվարի 19-ին՝ քվեարկության օրը, Լեբնոնտովո գյուղի բնակիչները դիտորդին տեղեկացրել են, որ նախօրեին իրենց՝ ՀՀ նախագահի թեկնածու Սերժ Սարգսյանի օգտին քվեարկելու համար 5000 դրամ են տվել: Փետրվարի 18-ին ՀՔԱ Վանաձորի գրասենյակը համաքաղաքացիներից ահազանգ է ստացել եվ Վանաձորի Վարդանանց 122 եվ Զաքարյան 15 հասցեներում տեղակայված Սերժ Սարգսյանի նախընտրական շտաբներում դիտորդներն ականատես են եղել, թե ինչպես են քաղաքացիներին ընտրակաշառք բաժանում:

ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով կազմակերպությունը, դիտորդների կողմից արձանագրված ընտրախախտումների փաստերի հիման վրա, դիմել է համապատասխան իրավասու մարմիններին: Նրանց կողմից ընտրախախտումները կանխարգելելու կամ դրանք վերացնելու կապակցությամբ իրականացված միջոցառումները թույլ են տալիս եզրակացնելու, որ ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովները, իրավապահ համակարգի աշխատակիցները, համայնքի ղեկավարներն ընտրախախտումները վերացնելու ուղղությամբ անգործություն են ցուցաբերել, որն էլ իր հերթին ամբողջ նախընտրական քարոզչության շրջանում ընտրախախտումները դարձրել է շարունակական եվ համատարած:

- 2008թ. փետրվարի 12-ին Ստեփանավանում Ստեփանավանի եվ Տաշիրի տարածաշրջանների համայնքի գյուղապետերի հավաքի պատճառները պարզելու եվ նման հանդիպումների ազդեցությունը նախընտրական շրջաններում կանխարգելելու նպատակով, ինչպես նաև

նախընտրական քարոզչապաստառների տարածումը ոչ սահմանված վայրերում կանխելու նպատակով **2** գրություն է ուղարկվել թիվ **32** ընտրատարածքային հանձնաժողով:

- Լոռու մարզում նախագահի թեկնածուների համար քարոզչության անհավասար պայմանները վերացնելու նպատակով գրություններ են ուղարկվել թիվ **29, 30, 31** ընտրատարածքային հանձնաժողովներ:
- Պետական պաշտոն զբաղեցնող քաղաքացու կողմից աշխատանքային ժամին իրականացվող նախընտրական քարոզչության համար օրենքով սահմանված կարգով պատասխանատվություն կիրառելու նպատակով գրություններ է ուղարկվել թիվ **30** ընտրատարածքային հանձնաժողովին, Ոստիկանության Վանաձորի բաժին:
- Քաղաքացիների ազատ տեղաշարժին, հավաքների, ցույցերի մասնակցելու իրավունքի իրականացմանը խոչընդոտելու ել պաշտոնական լիազորությունների չարաշահման համար, ինչպես նաև Ստեփանավանի **32/34** ընտրատեղամասային հանձնաժողովի անդամ Ֆիրդուս Թորոսյանին բջջային հեռախոսով ուղարկված սպառնալիքի կապակցությամբ հաղորդումներ են ուղարկվել Լոռու մարզային ոստիկանությանը, Լոռու մարզի դատախազությանը:

Ներկայացված գրությունների ել խախտումների կապակցությամբ համապատասխան իրավասու մարմինների կողմից ստացվել են գրությունների ֆորմալ պատասխաններ, սակայն ըստ էության նրանց կողմից ոչ մի քայլ չի ձեռնարկվել:

ՀՀ Ոստիկանության Լոռու մարզային վարչության պատասխան գրությունում նշվել է, որ. «Տաշիր-Ստեփանավան ճանապարհին «ՊԱԶ-672» մակնիշի **41SS665** ավտոբուսը կանգնեցվել է սպիտակ գույնի համարանիշներով ավտոբուսով ուղեվորներ տեղափոխելու պատճառով: Ճանապարհային Ոստիկանության աշխատակիցները չեն խոչընդոտել ուղեվորների ազատ տեղաշարժին ել գործել են իրենց լիազորությունների շրջանակներում: Վարորդի հորը Տաշիրի ոստիկանության բաժին բերման ենթարկելու կամ հրավիրելու հանգամանքը ստուգմամբ չի հիմնավորվել»:

Թիվ **30** ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովը Վանաձորի թիվ **9** դպրոցի տնօրենի կողմից աշխատանքային ժամին իրականացված քարոզչության կապակցությամբ փետրվարի **18**-ի պատասխան գրության մեջ նշել է. «Թիվ **30/12** ՏՀ նախագահ Էդիտա Վարդանյանը խստագույնս զգուշացվել է»:

Նույն թիվ **30** ընտրատարածքային հանձնաժողովը քարոզչապաստառների տարածման կարգի խախտումների համար փետրվարի **11**-ին պատասխանել է. «Գրանցված փաստերի մասին տեղեկացվել է Վանաձոր համայնքի ղեկավար Ս. Դարբինյանը, ել նրա հավաստմամբ խնդիրը վերցվել է հսկողության տակ»: Համայնքի ղեկավարի կողմից, սակայն, քարոզչապաստառների տարածման կարգի խախտումները վերացնելու կամ կանխարգելելու փաստեր դիտորդները չեն արձանագրել:

Թիվ **32** ընտրատարածքային հանձնաժողովի կողմից փետրվարի **20**-ին ստացված գրությամբ նախագահը տեղեկացնում էր, որ իրենք ստույգ տեղեկություններ չունեն Ստեփանավանում ԱԺ պատգամավոր Կարեն Կարապետյանի կողմից հրավիրված համայնքի ղեկավարների հավաքի կապակցությամբ, ել խորհուրդ էր տալիս դիմել ԱԺ պատգամավոր Կարեն Կարապետյանին:

Սյունիքի մարզից տրամադրած տեղեկատվության համաձայն՝ թիվ **38** ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովը տեղեկատվություն չի տրամադրել ՀՀ նախագահի թեկնածու Լեվոն Տեր-Պետրոսյանի Կապան քաղաքում տեղակայված նախընտրական շտաբի վերաբերյալ կայացված որոշման մասին:

Ավելին՝ գրությունը հանձնելիս թիվ **38** ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի քարտուղար Ռամելա Հակոբյանն ասել է. «Իրենք ժամանակ չունեն տեղեկատվություն տրամադրելու ու եթե ձեզ ինչ որ բան է պետք արի ստեղ նստիր ու տեղեկատվությունդ հավաքի»:

Այս հանգամանքն ընտրախախտումներն իրականացնողների մոտ անպատժելիության ել քաղաքացիների մոտ վախի, իրավապահ համակարգի նկատմամբ անվստահության մթնոլորտ է ձևավորել՝ ուղղակիորեն նպաստելով, որ ՀՀ նախագահի ընտրություններն իրականացվեն իշխանության կողմից նախապես մշակված սցենարով:

Քվեարկության օրվա դիտարկում

Քվեարկության օրվա դիտորդությունն իրականացվել է Լոռու մարզի գյուղական եվ քաղաքային համայնքների 43 ընտրատեղամասերում: Դիտորդությունն իրականացվել է քվեարկության օրը՝ փետրվարի 19-ի առավոտյան ժամը 7:00-ից մինչև վ քվեների հաշվումն ու քվեարկության արդյունքների ամփոփումը, որը որոշ ընտրատեղամասերում ավարտվել է փետրվարի 19-ի լույս փետրվարի 20-ի գիշերը: Ընտրատեղամասում դիտորդներն անց են կացրել 17-20 ժամ: Այդ ամբողջ ժամանակահատվածում դիտորդները չեն լքել իրենց ընտրատեղամասերը, գրանցել են բոլոր խախտումները, որի համաձայն՝ կազմակերպության իրավաբանն անմիջապես համապատասխան գրություններ եվ հաղորդումներ է ուղարկել ընտրատարածքային ընտրական եվ Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովներին:

Դիտորդների կողմից քվեարկության կարգի դիտարկումն իրականացվել է «Ընտրական օրենսգրքի» եվ Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի կողմից ընդունված որոշումների համաձայն: Դիտորդների դիտարկումն ընդգրկել է քվեարկության սահմանված կարգը, որն արգելում է.

- բաց քվեարկությունը
- այլ կամ բացակա անձանց փոխարեն քվեարկությունը
- այլ անձանց անձնագրով քվեարկությունը
- կուտակումները քվեարկության սենյակում եվ տեղամասում
- նույն անձի կողմից ինքնուրույն քվեարկել չկարողացող մի քանի անձանց օգնությունը
- քարոզչությունն ընտրական տեղամասում
- քվեարկության եկած անձանց անձնագրային տվյալների եվ ընտրացուցակներում առկա տվյալների անհամապատասխանությունը
- կրկնակի քվեարկությունը
- ընտրողի անձնագրի վերջին էջում դրոշմակնիքի առկայության դեպքում քվեարկությունը
- ընտրատեղամասում ներկա գտնվելու իրավունք չունեցող անձանց ներկայությունը:

Դիտորդների կողմից առանձին գնահատականի են արժանացել ընտրատեղամասային ընտրական հանձնաժողովների կողմից «Ընտրական օրենսգրքով» սահմանված նրանց պարտականությունների իրականացումը, հանձնաժողովի անդամների գործողությունները քվեարկության սահմանված կարգի խախտումների կապակցությամբ:

43 ընտրատեղամասերում իրականացված դիտորդության արդյունքների վերլուծությունը հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ 2008թ. նախագահական ընտրությունների քվեարկությունն իրականացվել է այնպիսի մթնոլորտում, որը ընտրողների վրա հոգեբանական ճնշում է գործադրել՝ ստիպելով նրանց քվեարկել հանձնաժողովի կողմից նախանշված թեկնածուի օգտին: Ընտրատեղամասային հանձնաժողովների եվ վստահված անձանց կազմը կուսակցական պատկանելիության առումով եղել է միատար: Արդյունքում քվեարկության կարգի այնպիսի էական խախտումներ, որոնք անմիջական ազդեցություն են թողել ընտրությունների ելքի վրա, հանձնաժողովի կողմից չի կանխվել:

Մասնավորապես՝ մեր դիտարկումների արդյունքները վկայում են, որ.

- ընտրատեղամասերում իրականացվել է բաց քվեարկություն կամ ընտրողները քվեարկելուց հետո փորձել են հանձնաժողովի հատուկ անդամի կամ վստահված անձանց ցույց տալ իրենց քվեաթերթիկը, թե ում օգտին են քվեարկել:
- Ինքնուրույն քվեարկելու հնարավորություն չունեցող անձանց ոչ թե օգնել են, այլ նրանց փոխարեն փաստացի քվեարկություն են իրականացրել: Այս երեվույթը նկատելի է եղել դիտարկված բոլոր 43 ընտրատեղամասերում, քվեարկությանը մասնակցած անձանց ընդհանուր թվի 10 տոկոսի չափով:
- Ընտրատեղամասերում կոնկրետ ժամերի նկատվել են ընտրողների կուտակումներ, որը հանդիսացել է հետեվանք այն բանի, որ քվեարկողներին քվեարկության են բերել հատուկ միկրոավտոբուսներով:

- Քվեարկության արդյունքների հաշվման ընթացքում եղել են ընտրատեղամասեր, որտեղ անվավեր քվեաթերթիկները հաշվարկվել են ՀՀ նախագահի թեկնածու Մերժ Սարգսյանի օգտին:
- Ընտրատեղամասերում պարբերաբար ներկա են գտնվել այնտեղ գտնվելու իրավունք չունեցող անձինք:

Թիվ 29/21 ընտրատեղամասում կայացել է բաց քվեարկություն, քվեարկության եկած համազոտացիները փոքրձե են քվեարկությունից հետո իրենց ընտրությունը բացահայտել տեղամասում գտնվող ՀՀ նախագահի թեկնածու Մերժ Սարգսյանի վստահված անձի եվ գյուղապետի համար, որը ներկայացել է որպես ՀՀ նախագահի թեկնածու Արամ Հարությունյանի վստահված անձ: Դիտորդի կողմից նշված խախտումները կանխարգելելու համար հանձնաժողովին ուղղված բազմաթիվ դիտողությունների արդյունքում հանձնաժողովի նախագահը ոչ մի միջոց չի ձեռնարկել: Ավելին՝ ընտրատեղամասում նույնը շարունակվել է ահագանգի կապակցությամբ ընտրատեղամաս այցելած թիվ 29 ընտրատարածքային հանձնաժողովի անդամների ներկայությամբ:

Թիվ 29/03 ընտրատեղամասում քվեախցիկները դրված են եղել սեղանին՝ դեմքով դեպի հանձնաժողովը, քվեախցիկների ներքևի մասը բաց է եղել եվ քաղաքացիները քվեարկելիս քվեաթերթն այնպես են պահել, որ հանձնաժողովին երեկացել է նախագահի թեկնածուի օգտին կատարվող նշումը:

Թիվ 29/11 ընտրատեղամասում 12:40-14:00-ն միանգամից քվեարկությանը մասնակցել են 273 քաղաքացիներ, որը ընտրատեղամասում կուտակումների պատճառ է դարձել:

Թիվ 29/10 ընտրատեղամասում պարբերաբար ներկա են գտնվել կողմնակի անձինք, նույն տեղամասում ներկա են գտնվել ՀՀ նախագահի թեկնածու Մերժ Սարգսյանի երկու վստահված անձինք:

Տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների անդամների կողմից եղել են դեպքեր, երբ քվեարկության կարգի նման խախտումները հիմնականում անտեսել են: Այն դեպքերում, երբ միեվնույն ընտրատեղամասային հանձնաժողովի կազմում եղել են նույն կուսակցության անդամները, որոնք միաժամանակ հանդիսացել են նույն ընտանիքի անդամներ կամ նույն աշխատանքային կոլեկտիվի անդամներ:

Թիվ 30/02 ընտրատեղամասում հանձնաժողովի նախագահը հանդիսացել է նույն դպրոցի տնօրենը, առաջադրվել է ՀՀԿ-ի կողմից: Հանձնաժողովի մյուս անդամներից 2-ը հանդիսացել են նույն դպրոցի ուսուցիչներ, հանձնաժողովի մեկ այլ անդամ առաջադրված է եղել ԲՀԿ-ից, որը եվս սատարել է ՀՀԿ-ին: Տեղամասային հանձնաժողովների նման կազմը հատուկ է եղել դիտարկվող գրեթե բոլոր տեղամասերում:

Փետրվարի 19-ին Հելսինկյան Քաղաքացիական Ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակը ժամը 18:00-ի դրությամբ Լոռու մարզի տարբեր ընտրատեղամասերից քվեարկության կարգի խախտումների վերաբերյալ հաղորդումներ է ուղարկել թիվ 29, 30, 31 ընտրատարածքային հանձնաժողովներին և Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովին:

Մասնավորապես՝

- թիվ 29/08 ընտրատեղամասում տեղի են ունեցել կուտակումներ: Ընտրական տեղամասում գտնվել է մոտ 50 մարդ և իրավիճակը դարձել է անվերահսկելի:
- Թիվ 29/21 ընտրատեղամասում տեղի է ունեցել բաց քվեարկություն: Բոլոր քվեարկողները քվեարկելուց հետո հրապարակավ ցուցադրել են քվեաթերթիկը, նոր տեղավորել ծրարում: Մեր ահագանգից հետո ընտրական հանձնաժողովի նախագահի կողմից միջամտություն չի եղել և բաց քվեարկությունը շարունակվել է: Մերժ Սարգսյանի վստահված անձը հատուկ գրիչներ է տրամադրել ընտրողներին և հետ վերցրել ընտրելուց հետո: Երկու քաղաքացիներ այլ անձնագրերով ստացել են քվեաթերթիկներ, կատարել են նշումը, սակայն արկղը զցելուց առաջ տվյալ փաստը նկատվել է դիտորդի կողմից, այնուհետև հանձնաժողովի անդամը թույլ չի տվել քվեաթերթիկը զցել արկղը:

- Թիվ **29/23** ընտրատեղամասից ահագանգ ենք ստացել, որ քվեաթերթիկները հանվել են ընտրատեղամասից և տեղափոխվել գյուղապետարան:
- Թիվ **30/29** ընտրական տեղամասում սահմանափակել են մեր դիտորդի տեղաշարժման իրավունքը:
- Թիվ **30/29, 30/27, 30/09, 30/10** ընտրական տեղամասում տեղի են ունեցել կուտակումներ: Տվյալ փաստը ֆիքսվել է մեր դիտորդների կողմից: Հանձնաժողովի նախագահները ոչ մի համապատասխան միջոց չեն ձեռնարկել կուտակումները կանխելու համար:
- Թիվ **30/25** ընտրական տեղամասում մեր դիտորդները արձանագրել են մի քվեախցում երկու հոգու միաժամանակյա քվերակություն:

Կենտրոնական Ընտրական հանձնաժողովին ուղարկվել են **2** հաղորդումներ:

- Թիվ **32/02** ընտրատարածքում դիտորդական առաքելություն իրականացնող դիտորդի նկատմամբ կիրառվել են ճնշումներ, որոնց հետևանքով դիտորդը ստիպված է եղել լքել ընտրատարածքը:
- Թիվ **31/15** ընտրատեղամասում տեղի է ունեցել անձնագրի մեջ առանց կնիքի քվեարկության **2** դեպք, որը ֆիքսվել է դիտորդի կողմից, սակայն հանձնաժողովի կողմից արձանագրություն չի կազմվել:
- Թիվ **31/45** ընտրատարածքում դիտորդական առաքելություն է իրականացրել «Ընտրությունը Քոնն է» ՀԿ-ն ներկայացնող Գյուլնարա Ֆրունզիկի Ռամազյանը /դիտորդական վկայական **1762/**, որը միաժամանակ հանդիսանում է ՀՀԿ-ի անդամ:

Դիտորդների կողմից արձանագրված փաստերի եվ դրանց հիման վրա ընտրատարածքային հանձնաժողովներին ներկայացված գրությունների կապակցությամբ ընտրատարածքային հանձնաժողովներից ստացվել են հետևյալ արձագանքները.

- Թիվ **29** ընտրատարածքային հանձնաժողովի անդամներն անմիջապես ներկայացել են **29/21** ընտրատեղամաս՝ բաց քվեարկությունը կանխելու համար: Տեղամասում նրանք մնացել են մոտ **40** րոպե: Սակայն նրանց ներկայությամբ, նրանցից հետո էլ ընտրատեղամասում բաց քվեարկությունը շարունակվել է: Թիվ **29** ընտրատարածքային հանձնաժողովի կողմից ներկայացված գրություններին **5** գրավոր պատասխան է ուղարկվել միայն փետրվարի **24**-ին, որտեղ էլ նշվել է, որ «Ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի անդամներն այցելել են թիվ **29/21** ընտրական տեղամաս, սակայն նշված հանգամանքի կապակցությամբ այլ փաստեր եվ տվյալներ են արձանագրվել: Հանձնաժողովի անդամների կողմից համապատասխան միջոցներ են ձեռնարկվել նման դեպքերը բացառելու ուղղությամբ»: Թիվ **29/29** ընտրատեղամասի խախտումների կապակցությամբ նշվել է. «Ընտրական տեղամասում բացահայտ եվ մասսայական բաց քվեարկության հանգամանքը չի հիմնավորվել, որեվէ փաստ չի արձանագրվել»:
- Թիվ **29/08** ընտրատեղամասի կուտակումների կապակցությամբ ընտրատարածքային հանձնաժողովը պատասխանել է. «Ընտրատարածքային հանձնաժողովի անդամներն այցելել են թիվ **29/08** ընտրատեղամաս, որտեղ պարզվել է, որ ընտրողների կուտակումներ կան, սակայն ոչ թե ներսում, այլ տեղամասից դուրս՝ բակում»: Թիվ **29/23** ընտրական տեղամասի խախտումների կապակցությամբ պատասխան գրության մեջ նշվել է. «Քվեաթերթիկները պահելու համար նախատեսված չհրկիզվող պահարանը տեղադրված է եղել գյուղապետարանում: Հարցի լուծման կապակցությամբ հանձնաժողովի անդամների կողմից ձեռնարկվել են համապատասխան միջոցներ, որի արդյունքում նշված չհրկիզվող պահարանը գյուղապետարանից տեղափոխվել է ընտրական տեղամաս»:

Եզրակացություն

Ազատ և արդար ընտրությունների ապահովման համար կարևոր սկզբունքներից և ոչ մեկը **2008թ.** նախագահական ընտրությունների նախապատրաստման և նախընտրական քարոզչության ընթացքում չի պահպանվել: ՀՀ նախագահի ընտրությունների կազմակերպման եվ իրականացման գործընթացը չի համապատասխանել ՀՀ-ի կողմից ԵՄ-ի նկատմամբ ստանձնած պարտավորություններին, ԵԱՀԿ ժողովրդավարական ընտրությունների համար սահմանված չափանիշներին:

1. Թեկնածուների կողմից նախընտրական քարոզչությունն իրականացվել է անհավասար պայմաններում, որը շատ դեպքերում ձեկավորվել է իշխանության մարմինների կողմից սեփական լիազորությունների չարաշահման միջոցով կիրառվող սպառնալիքների եվ ճնշումների կապակցությամբ:
2. Տեղական լրատվական միջոցները նախընտրական քարոզչությունից առաջ չեն հրապարակել նախընտրական քարոզչության ժամանակ քաղաքական գովազդի սակագինը: Նախընտրական քարոզչության ընթացքում նրանք խուսափել են մեծ ծավալով անդրադառնալ այս կամ այն թեկնածուին:
3. Համայնքային և պետական կառավարման բոլոր ձեռնարկությունների, ինքնակառավարման մարմինների և մարզպետի գլխավորությամբ մարզպետարանի աշխատակիցները, նրանց ենթակա դպրոցները, առողջապահական հիմնարկները, մանկապարտեզները ներգրավված են եղել ՀՀ գործող վարչապետ, ՀՀ նախագահի թեկնածու Սերժ Սարգսյանի օգտին քվեարկելու համար ընտրողների ձայների հավաքագրմամբ: Ընդդիմադիր թեկնածուների հանրահավաքներին չմասնակցելու համար բյուջետային հիմնարկները ճնշել եվ ահաբեկել են իրենց աշխատակիցներին:
4. Ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովները, Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը, համայնքի ղեկավարները, իրավապահ համակարգը անգործություն է դրսևվորել ընտրախախտումների կանխարգելման կամ ընտրախախտողներին պատասխանատվության ենթարկելու կապակցությամբ: Նման դեպքերը քաղաքացիների մոտ իրավական համակարգի նկատմամբ անվստահության, անպաշտպանվածության և անհուսության զգացում են ձևավորել: Նույն պայմաններում ձեկավորված վախի եվ սպառնալիքի մթնոլորտը դարձել է գերիշխող, որն անմիջականորեն ազդել եվ կանխորոշել է քվեարկության օրվա արդյունքների ելքը:
5. ՀՀ նախագահի ընտրությունների քվեարկությունը տեղամասերում իրականացվել է սահմանված կարգի էական խախտումներով՝ չի ապահովվել քվեարկության գաղտնիությունը:

Այսպիսով ՀՀ նախագահական ընտրությունների կազմակերպման եվ իրականացման դիտարկումը, որը կարելի է կոչել նաեվ գործող իշխանությունների կողմից սեփական իշխանությունը պահելու համար կիրառվող հակաօրինական գործողությունների դիտարկում, փաստում է, որ իշխանական ամբողջ համակարգը չինայեց իր ջանքերը եվ խտրականություն չդրսևվորեց միջոցների ընտրության մեջ վերատադրվելու համար:

ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ

Նախընտրական քարոզչության շրջանում 2008թ. հունվարի 21-ից փետրվարի 17-ն ընկած ժամանակահատվածում իրականացված խախտումներ

Ճնշումներ, սպառնալիքներ

- ՕԵԿ-ի Վանաձորի գրասենյակի ղեկավար Խաչիկ Հարությունյանի կողմից տրված տեղեկության համաձայն՝ Բազում թաղամասում գտնվող ՕԵԿ-ի շտաբը փակվել է, որովհետև տարածքի տիրոջը ահաբեկել են, և նա հրաժարվել է տրամադրել իր տարածքը որպես ՕԵԿ-ի նախընտրական շտաբ:
- Հունվարի 25-ի գիշերը անհայտ անձինք կոտրել են «Օրինաց երկիր» կուսակցության Վանաձորի գրասենյակի ապակիները, պոկել ցուցապաստառները:
- Վանաձորում հունվարի 31-ի լույս փետրվարի 1-ի գիշերը՝ ժամը մոտ 1:00-ին, անհայտ մեքենան կանգնել է Լևոն Տեր-Պետրոսյանի կենտրոնական շտաբի մոտ, որից հետո պայթյուն է եղել, պարզվել է, որ բեզինով լի 2 շամպայնի շշերն են պայթեցրել գրասենյակի դռան մոտ:
- Վանաձոր քաղաքում մասնավոր խանութների տերերը համաձայնել են Վ.Հովհաննիսյանի պատահանները փակցնել իրենց խանութում, սակայն հաջորդ օրը հանել են, քանի որ Սերժ Սարգսյանի կողմնակիցները ճնշում են գործադրել, սպառնացել, որ հարկային մարմինների հետ խնդիրներ կունենան:
- Վանաձորի Տարոն 4 թաղամասում, Մարգահովիտ գյուղում բացված Լևոն Տեր-Պետրոսյանի նախընտրական շտաբերը փակվել են: Տարածքի սեփականատերերը բացատրել են, որ իրենք նախագգուշացվել են, որ Լևոն Տեր-Պետրոսյանի նախընտրական շտաբի համար տարածք տրամադրելու դեպքում իրենք խնդիրներ կունենան իշխանության մարմինների հետ:
- Տաշիրում Լևոն Տեր-Պետրոսյանի նախընտրական շտաբի պետին սպառնացել են և շտաբի մուտքի մոտ այրել քարոզչապաստառները:
- Փետրվարի յոթին նախընտրական քարոզչության նպատակով Սպիտակից Շիրակամուտ /Նալբանդ/ ճանապարհին Լևոն Տեր-Պետրոսյանին փորձել է խանգարել առանց պետհամարանիշի մի ավտոմեքենա: Սակայն Լևոն Տեր-Պետրոսյանի պահակախումբը կանխել է միջադեպը:
- Տաշիրից սպառնացել են Լևոն Տեր-Պետրոսյանին, ընդհանրապես արգելել են մտնել Տաշիր, եղել է ԼԵՎՈՆ ՀԵՌԱՅԻՐ, ԴՈՒ ՄԻ ԱՆԱՍ ՔԱՆԴԵՑԻՐ՝ բովանդակությամբ պաստառ:
- Ստեփանավանում քաղաքացիները վախենում են մտնել Մարշալ Բաղրամյանի 12 հասցեում գտնվող Լևոն Տեր-Պետրոսյանի նախընտրական շտաբ նույնիսկ իրենց բարեկամին տեսնելու համար: Շտաբի պետի խոսքերով՝ հանձնաժողովների անդամներին առաջարկել են \$2000 գումար, որ նրանք հանգիստ մնան ու չխանգարեն: Այս շտաբի անդամներից մեկը՝ 65-ամյա թոշակառու, 32/34 ընտրատեղամասի հանձնաժողովի անդամ Ֆիրդուս Թորոսյանը, փետրվարի 11-ի երեկոյան՝ ժամը 23:30-ին, 093162589 հեռախոսահամարից կարճ հաղորդագրություն է ստացել հետևյալ բովանդակությամբ. Քանի դեռ ուշ չէ, հետ կանգնիր Լևոնականներից:
- Վանաձորում ոստիկանության աշխատակիցը փետրվարի 14-ին Լևոն Տեր-Պետրոսյանի կենտրոնական շտաբի աշխատողից, որը որսորդմիության անդամ է և զենքի օրինական պահպանման թույլտվություն ունի, վերցրել է զենքը: Նույն շտաբի մեկ այլ աշխատակցի, առանց բացատրության, հրավիրել են ոստիկանություն:
- Սյունիքի մարզպետն իր մոտ է հրավիրել Յոդաբլուի դպրոցի տնօրեն Համլետ Թորոսյանին, որը ՀՅԴ անդամ է: Մարզպետը վերջինիս առաջարկել է չաշխատել ՀՅԴ-ի համար, հակառակ դեպքում կարող է անգործ մնալ:
- Ալավերդում պետական և մասնավոր հիմնարկների աշխատակիցներին սպառնացել են, որ եթե մասնակցեն նախագահի թեկնածու Լևոն Տեր-Պետրոսյանի նախընտրական հանդիպմանը,

աշխատանքից կազատվեն, եթե չմասնակցեն նախագահի թեկնածու Մերժ Սարգսյանի հանդիպմանը, էլի կազատվեն:

- ՀՅԴ Ալավերդու շտաբի պետ Սասուն Միմոնյանի խոսքերով՝ Ալավերդու շրջանի գյուղապետերն արգելում են համագյուղացիներին մասնակցել ՀՅԴ-ի նախընտրական հանդիպումներին:
- Ալավերդում աշխատանքից ազատվածներից մեկը մասնակցել է նախագահի թեկնածու Լևոն Տեր-Պետրոսյանի բոլոր նախընտրական հանդիպումներին:
- Ալավերդում նախագահի թեկնածու Լևոն Տեր-Պետրոսյանի նախընտրական շտաբից տեղեկացրել են, որ այն անձանց, ովքեր գրուցում են իրենց հետ կամ այցելում շտաբ, հետո իրենց մոտ գրույցի են հրավիրում ԱԱԾ Ալավերդու աշխատակիցները:
- Ալավերդում աշխատանք ունեցող քաղաքացիներին սպառնում են, որ ընտրատեղամասում Լևոն Տեր-Պետրոսյանի վստահված անձ լինելու դեպքում կկորցնեն աշխատանքը:
- Սպիտակ քաղաքում Լեվոն Տեր-Պետրոսյանի հանրահավաքի ժամանակ քաղաքապետարանի կողմից տարածք էր հատկացվել և այդ ամբողջ ճանապարհը իրենց մեքենաներով /ջիպերով/ փակել էին, թույլ չտալով ոչ մի մեքենա անցնել այդ փողոցով:

Քարոզանյութերի տարածում

- Վանաձորի Ավտոմատիկա հետազոտական ինստիտուտում գործել են Տիգրան Կարապետյանի և Վահան Հովհաննիսյանի նախընտրական շտաբները, որոնց ղեկավարները տեղեկացրել են, որ շտաբների համար հատկացված տարածքների մոտ իրենց չեն թույլատրել փակցնել իրենց թեկնածուների քարոզչապաստառները: Նույն տարածքում, սակայն փակցրել են Մերժ Սարգսյանի քարոզչապաստառը:
- ՀՀ նախագահի թեկնածուներ Մերժ Սարգսյանի, Վահան Հովհաննիսյանի, Լևոն Տեր-Պետրոսյանի, Արթուր Բաղդասարյանի նախընտրական քարոզանյութերը փակցվել են նաև այն հասցեներում, որոնք համայնքի ղեկավարի կողմից չեն առանձնացվել:
- Մերժ Սարգսյանի քարոզչապաստառը փակցված է եղել Վանաձորի Լ. Արեշյանի անվան հիվանդանոցում:
- Վանաձորում միևնույն տեղում փակցված են Մերժ Սարգսյանի, Լևոն Տեր-Պետրոսյանի 1-ից ավելի A4 ֆորմատի քարոզչապաստառներ, որոնք ավելի մեծ տարածք են զբաղեցնում, քան սահմանված է համայնքի ղեկավարի որոշմամբ:
- Լոռու մարզի Օձուն գյուղի գյուղապետ Մելիք Այվազյանը հայտարարել է, որ քարոզչապաստառներ փակցնելու տեղերի վերաբերյալ համայնքի ղեկավարը որոշում չի կայացրել, բայց գյուղում ամեն տեղ նախագահի թեկնածուների քարոզչապաստառներն են փակցված:
- Հունվարի 25-ին անհայտ անձինք Վանաձորի Դիմաց թաղամասում բնակելի շենքերից մեկի պատից պոկել և օրը ցերեկով այրել են Արթուր Բաղդասարյանի ցուցապաստառը:
- Վանաձորում հունվարի 26-ի լույս 27-ի գիշերը՝ ժամը 1:30-ից հետո, անհայտ անձինք պատռել են Լևոն Տեր-Պետրոսյանի պաստառները, դրանց վրա սվաստիկա պատկերել ու վիրավորական արտահայտություններ գրել:
- Ավելի վաղ Վանաձորում Լևոն Տեր-Պետրոսյանի կենտրոնական շտաբի մուտքի, ինչպես նաև դիմացի մայթի վրա գտնվող ՀՀԾ գրասենյակի մուտքի վերևում փակցված նախկին նախագահի նկարները ներկով սևացվել և պատռվել են:
Նույն ձեռագրով ժամը 20:30-ից հետո սևացվել են «Այլընտրանք» նախաձեռնության մուտքի դուռը, ֆաշիստական տարբերանշան նկարել «Այլընտրանք» և ՀՀԾ գրասենյակի մուտքի դռներին: Լևոն Տեր-Պետրոսյանի պաստառների վրա սև ներկով գրել են «Քոռ շուն», «Քոռ սրիկա» արտահայտությունները:
- Վանաձորի կենտրոնական փոստի և Գուգարք հյուրանոցի շենքի վրա փակցված Մերժ Սարգսյանի քարոզչապաստառները պոկվել են, նույն քարոզչապաստառների վրա սվաստիկա են պատկերել:

- Վանաձորում փետրվարի 11-ին՝ ժամը 21:50-ի սահմաններում, միանգամից պատռել են Վահան Հովհաննիսյանի 20 պաստառ:
- Վանաձորում ներքաղաքային բոլոր երթուղային միկրոավտոբուսների, տաքսիների վրա ամրացվել են ՀՀԿ դրոշակները:
- Ալավերդու ներքաղաքային տրանսպորտի վրա ամրացված են եղել նախագահի թեկնածու Սերժ Սարգսյանի պաստառները, երթուղային տաքսիների վրա՝ ՀՀԿ դրոշներ:
- Սյունիքի մարզպետարանի ու Կապանի քաղաքապետարանի ծառայողական ավտոմեքենաների վրա փակցվել են «Առաջ Հայաստան» կարգախոսով դրոշակները:
- ՀՅԴ կուսակցության ներկայացուցիչներին թույլ չեն տվել իրենց դրոշները փակցնել պոլիկլինիկայի շենքի վրա: Բացատրել են, որ աշխատակիցները համակրում են ՀՀԿ թեկնածու Սերժ Սարգսյանին և պոլիկլինիկայի շենքի ճակատին ամրացրել են ՀՀԿ-ի դրոշները:
- Սերժ Սարգսյանի Սյունիքի մարզային նախընտրական շտաբից բողոքել են, որ իրենց թեկնածուի քարոզչական պաստառները Կապան ու Մեղրի քաղաքներում անհայտ մարդկանց կողմից պոկվել են:
- Նախագահի թեկնածու Լևոն Տեր-Պետրոսյանի Ալավերդու նախընտրական շտաբից տեղեկացրել են, որ նախագահի թեկնածու Լևոն Տեր-Պետրոսյանի բոլոր քարոզչանյութերը պատռվել են: Առաջարկել են նորից փակցնել, թույլ չեն տվել:
- Սպիտակի սոցիալական ծառայությունների շենքում փաթցված է եղել Սերժ Սարգսյանի պաստառը:
- Սպիտակի ՕԵԿ-ի շտաբի անդամները տեղեկացրել են, որ պատռել են Ա. Բաղդասարյանի պաստառները: Դրա համար ոստիկանությանն են դիմել, որն անարդյունք է մնացել:

Նախընտրական խոստումներ, ծառայությունների մատուցում, ընտրակաշառքներ

- Վանաձորում հունվարի 29-ին ՀՀ նախագահի թեկնածու Արթուր Բաղդասարյանի շտաբից 2 կին գնացել են Քիմգործարանի տնակային ավան և բնակիչներին խոստացել են տալ այլուր ու շաքարավազ, որի համար բնակիչները պետք է ընտրեն Ա.Բաղդասարյանին:
- Վանաձորում Տիգրան Մեծի 59 հասցեում գործող ՀՀ նախագահի թեկնածու Տիգրան Կարապետյանի նախընտրական շտաբում քաղաքացիների առողջության հետ կապված, մասնավորապես՝ դեղորայքի, ակնոցների տրամադրման, դիմումներ են հավաքում: Շտաբի պետի հավաստմամբ՝ բոլոր դիմումներին դրական պատասխան է տրվում:
- Վանաձորում քաղաքացիներին աշխատակիցները Սերժ Սարգսյանի օգտին մեկ քվեի համար 5.000 դրամ են խոստանում:
- ՀՀ Սպորտի ու երիտասարդության հարցերով փոխնախարար, «Սյունյաց արծիվներ» ՀԿ-ի հիմնադիր նախագահը փետրվարի 5-ին «Արծվատուն» դահլիճում հավաքել է կրթական հաստատությունների ղեկավարներին հյուրասիրություն կազմակերպել ու խոսել նախագահական ընտրությունների մասին՝ փաստելով, որ ամենահարմար թեկնածուն ՀՀ վարչապետն է:
- Օձունի գյուղապետարանում բնակիչների առաջ՝ նպաստ ստանալու նպատակով տեղեկանք տրամադրելու համար պայման են դրել ընտրել նախագահի թեկնածու Սերժ Սարգսյանին:
- Գանձապետ գյուղում գյուղապետը կանչում է համագյուղացիներին և գրանցում անձնագրային տվյալները: Գրանցված յուրաքանչյուր ընտանիքին խոստանում են քվեարկության նախորդ օրը կամ հենց քվեարկության օրը 25կգ այլուր տալ:
- Փետրվարի 7-ին Վանաձորում կայացած Սերժ Սարգսյանի նախընտրական հանդիպման համար քաղաքի երթուղային միկրոավտոբուսները, «Վանաձոր» երթուղային տաքսին աշխատել են անվճար:
- Ստեփանավանում քաղաքապետարանի նախկին շենքում տեղակայված Սերժ Սարգսյանի նախընտրական շտաբի պետի խոսքերով՝ շտաբում քաղաքացիների համար պարբերաբար

կազմակերպվում են ժողովներ, օրական **10-20** քաղաքացի է լինում, որոնք դիմում են իրենց հուզող տարբեր հարցերով:

- Տաշիրում տեղակայված Մերժ Սարգսյանի կենտրոնական շտաբի պետը քաղաքապետ Նշան Սողոյանն է: Շտաբի աշխատակիցների խոսքերով՝ քաղաքացիներն իրենց դիմում են տարբեր հարցերով՝ հիմնականում գյուղատնտեսական: Շատ քաղաքացիներ դիմել են շտաբին ցուցակներում անձշտություններն ուղղելու համար, իրենք օգնել են բոլոր դիմողներին:
- Ստեփանավանում Մերժ Սարգսյանի օգտին քվեարկելու համար քաղաքացիներին խոստանում են **10.000**-ական դրամներ:
- Ըստ Ալավերդու քաղաքապետի տեղակալ, նախագահի թեկնածու Մերժ Սարգսյանի կենտրոնական նախընտրական շտաբի պետ Արտավազդ Վարոսյանի՝ իրենց նախընտրական հանդիպումներն անց են կացնում քաղաքի առանձին թաղամասերում, վեր են հանում բնակիչների խնդիրները և դրանց լուծումներ տալիս, օրինակ՝ վերանորոգում են ջրի սառած խողովակները, կոյուղիները:
- ՀԺԿ տարածքային կազմակերպության ղեկավար Լարիսա Փարեմուզյանի խոսքերով՝ Ալավերդում և՛ տեղական համայնքային բյուջեից, և՛ կառավարության պահուստային ֆոնդից զգալի ավելացել է սոցիալական օգնություններին հատկացվող գումարը:
- Ալավերդում **ACP** գործարանում աշխատակիցներին **10-15**հազ. դրամ հավելավճար են տվել, որ դրա դիմաց քվեարկեն նախագահի թեկնածու Մերժ Սարգսյանի օգտին:
- Տիգրան Կարապետյանի՝ Վանաձորում գործող կենտրոնական գրասենյակի ղեկավար Գեղեցիկ Ղաչոյանի տեղեկատվությամբ՝ փետրվարի **13**-ի երեկոյան Խորենացու **5** հասցեի նախընտրական շտաբի պաստառը գողացել են և պոկել շտաբի դռան վրա փակցված **A 4** ֆորմատի բուկլետը:
- Փետրվարի **17**-ին Վանաձորի Վարդանանց **122** ել Զաքարյան **15** հասցեներում ՀՔԱ Վանաձորի գրասենյակի դիտորդներն ակնատես են եղել, թե ինձպես են ընտրակաշառք բաժանում:

Վարչական ռեսուրսների չարաշահում, պետական կառավարման ել տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից իրականացվող քարոզչություն

- Վանաձորում ՀՀ նախագահի թեկնածու Մերժ Սարգսյանի գլխավոր շտաբի պետը հանդիսացել է Վանաձորի քաղաքապետ Սամվել Դարբինյանը, իսկ մարզային շտաբի պետը՝ մարզպետ Ա. Քոչարյանը, որոնք շարունակում են իրենց պաշտոնավարումը:
- Լոռու մարզպետարանի, Վանաձորի քաղաքապետարանի, դպրոցների, մանկապարտեզների և պետական այլ հիմնարկների աշխատակիցներին պարտադրվել է Մերժ Սարգսյանի օգտին ստորագրություններ հավաքել: Մշակվել է տվյալների գրանցման հատուկ հարցաթերթիկ, որը պարունակում է անուն ազգանունը, անձնագրի տվյալները, հասցեն, հեռախոսի համարը, անձի ստորագրությունը: Յուրաքանչյուր աշխատակից պարտավորվել է Մերժ Սարգսյանի օգտին նվազագույնը **25** ստորագրություն ներկայացնել:
- Վանաձորի պետական մանկավարժական ինստիտուտում մաթեմատիկա ֆակուլտետի հեռակա բաժնի ղեկանը **2-3**-րդ դասաժամի ընթացքում հենց լսարանում նախընտրական քարոզչություն է իրականացրել, տեղեկացրել, որ ամբողջ ինստիտուտը Հանրապետական կուսակցության թեկնածությունն է պաշտպանում և ցանկալի կլինի, որ ողջ ուսանողությունը նույնպես քայլի իրենց հետ:
- Վանաձորում նախատեսված Լևոն Տեր-Պետրոսյանի նախընտրական հանդիպումից առաջ Լոռու մարզպետը, Վանաձորի քաղաքապետը հրահանգել են աշխատակիցներին ոչ մի դեպքում չմասնակցել այդ հանդիպմանը: Վանաձորի պետական մանկավարժական ինստիտուտում նույն հանդիպման կապակցությամբ ռեկտորատից զգուշացրել են, որ Լևոն Տեր-Պետրոսյանի ելույթն ամբողջությամբ տեսագրվելու է և ինստիտուտի այն ուսանողները, ովքեր կմասնակցեն այդ հանդիպմանը, հետո խնդիրներ կունենան:
- Ալավերդի քաղաքում Լևոն Տեր-Պետրոսյանի նախընտրական ելույթից առաջ ներքաղաքային տրանսպորտը հանկարծակի դադարել է աշխատել: Ճուպանուղին, որ սովորաբար ընդմիջում է իր

ՀԵԼՍԻՆԿՅԱՆ ԶԱՂԱԶԱՑԻԱԿԱՆ ԱՍԱՄԲԼԵԱՅԻ ՎԱՆԱԶՈՐԻ ԳՐԱՍԵՆՅԱԿ

ՀՀ, 2001, ք.Վանաձոր, Տիգրան Մեծի 59: Հեռ.՝ (+374 322) 4 22 68, Էլ. հասցե՝ hcav@hcav.am

աշխատանքը **13:00-14:00**-ն, այդ օրը ընդմիջել է **13:00-15:00**-ն, երբ Լևոն Տեր-Պետրոսյանի ելույթը նախատեսվել է **14:00**-ին:

- Օձուն գյուղում նույն օրը նախատեսված Լևոն Տեր-Պետրոսյանի հանդիպման նպատակով նրա կողմնակիցներից մեկը ցանկացել է գյուղի կենտրոնում պաստառներ փակցնել, գյուղապետը չի թույլատրել: Նրանց միջև վիճաբանություն է բռնկվել, գյուղապետը հարվածել է Լևոն Տեր-Պետրոսյանի կողմնակցին, որի արդյունքում նրա քիթը կոտրվել է:
- Վանաձորի թիվ 3 պոլիկլինիկայում փետրվարի վեցին՝ Վանաձոր Մերժ Սարգսյանի այցելության նախօրեին, տեղի է ունեցել ժողով, որտեղ բոլոր աշխատակիցների անուն-ազգանունները գրանցել են և պահանջել մասնակցել փետրվարի 7-ին Մերժ Սարգսյանի հետ հանդիպմանը: Նույնն իրականացվել է հանրակրթական բոլոր դպրոցներում, մանկապարտեզներում, ԲՈՒՀ-երում: Լոռու մարզպետարանից դպրոցների տնօրեններին հրահանգել են, որ յուրաքանչյուրն իր դասավարների միջոցով ավարտական դասարաններից **100** աշակերտ ներկայացնի հանդիպմանը:
- Մարզահովիտ գյուղում ավարտական դասարանում ուսուցչուհին սպառնացել է, որ Մերժ Սարգսյանի օգտին չքվեարկելու դեպքում աշակերտներն ավարտական վկայականներ չեն ստանա:
- Սյունիքի մարզպետարանի համապատասխան վարչությունների մասնագետները հրահանգել են բյուջետային հիմնարկների աշխատակիցներին /մանկավարժներ, բուժաշխատողներ, մանկապարտեզի աշխատակիցներ/, որպեսզի չմասնակցեն փետրվարի 12-ին կայանալիք ՀՀ նախագահի թեկնածու Լևոն Տեր-Պետրոսյանի նախընտրական հանդիպմանը: Միաժամանակ հորդորել են հնարավորության սահմաններում իրենց ծանոթ-բարեկամներին էլ տեղեկացնեն այդ մասին:
- «Հայեղացներ» ՓԲԸ-ի «Տաթև» մասնաճյուղի, Կապանի բժշկական կենտրոնի, դպրոցների, մանկապարտեզների, հարկային տեսչության ղեկավարները հորդորել են իրենց աշխատակիցներին բերել անձնագրային տվյալները ՀՀ նախագահի թեկնածու Մերժ Սարգսյանի օգտին քվեարկելու համար:
- Սյունիքի մարզպետ Սուրիկ Խաչատրյանն ու ՀՀ նախագահի թեկնածու Մերժ Սարգսյանի մարզային նախընտրական շտաբի պետ, Զանգեզուրի պղնձամոլիբդենային կոմբինատի տնօրեն Մաքսիմ Հակոբյանն իրենց մոտ են հրավիրել Կապանի տարածաշրջանի այն գյուղապետերին /թվով 5/, ովքեր ՀՅԴ անդամ են: Վերջիններիս նրանք ստիպել են իրենց թեկնածուի օգտին ապահովվել գյուղացիների **70** տոկոսի ձայները:
- Աշխատանքային այցով փետրվարի 11-ին Սյունիքի մարզ է այցելել ՀՀ Բնապահպանության նախարար Արամ Հարությունյանը, ով Սյունիքի մարզպետ Սուրիկ Խաչատրյանի ու Կապանի քաղաքապետ Արմեն Կարապետյանի ուղեկցությամբ այցելել է Կապանի նախկին լեռնահարստացման կոմբինատ՝ ներկայիս «Դինո ոլդ Մայնինգ Քամփնի» Փակ բաժնետիրական ընկերություն: Սյունիքի մարզպետ Սուրիկ Խաչատրյանն ու Կապանի քաղաքապետ Արմեն Կարապետյանն աշխատակիցներին ուղղակի կոչ են արել նախագահական ընտրություններում քվեարկել ՀՀ վարչապետ Մերժ Սարգսյանի օգտին: Անուղղակի կարգով քարոզչություն է արել նաև ՀՀ Բնապահպանության նախարար Արամ Հարությունյանը՝ նշելով, որ «այսպես հերթով ամեն ինչ իր բնականոն հունով կգնա միայն այն ժամանակ, երբ ներկայիս իշխանությունները լինեն պետության ղեկին»:
- Ալավերդու կրթության վարչության պետ Էմիլ Այբեկյանը պաշտոնապես հայտարարել է նախագահի թեկնածու Լևոն Տեր-Պետրոսյանի նախընտրական շտաբի աշխատակիցներին, որ դպրոցներում մինչև ժամը **16:00**-ն արգելվում է աշխատակիցների հետ հանդիպումներ: Մինչդեռ դպրոցների տնօրենները ծնողական ժողովներ են կազմակերպում և հայտարարում. «Ընտրե՛ք Մերժին, որ փոփոխություն չլինի» կամ «Թե՛ նախագահը, թե՛ վարչապետը, թե՛ համայնքապետերը պիտի ՀՀ անդամներ լինեն, որ լավ լինի»:
- Վանաձորի Գրիգոր Լուսավորիչ հասցեում տեղակայված Մերժ Սարգսյանի նախընտրական շտաբում փետրվարի 4-ին՝ **15:30**-ի սահմաններում, կազմակերպվել է ժողով, որտեղ քարոզչություն է արել ՏԻՄ աշխատակից Գրիշա Պառավյանը՝ կոչ անելով Մերժ Սարգսյանի հետ

կայանալիք հանդիպմանն իրենց հետ տանել նաև ծանոթներին, բարեկամներին, հարազատներին:

- Մարգահովիտ գյուղի դպրոցում ավարտական դասարանում դասի ընթացքում ուսուցիչներից մեկը քարոզչություն է արել Մերժ Սարգսյանի օգտին:
- **2008թ.** փետրվարի **12-ին** Ստեփանավանում գործող Մերժ Սարգսյանի կենտրոնական նախընտրական շտաբում, որը գործում է Մարշալ Բաղրամյանի **65** հասցեում և միաժամանակ հանդիսանում է նախկին ՀՀ Կառավարությանն առընթեր հարկային պետական տեսչության օպերատիվ հետախուզության աշխատատեղին, հրավիրվել են Տաշիրի և Ստեփանավանի տարածաշրջանի գյուղապետերին: Մեր դիտորդներին տրամադրած տեղեկատվության համաձայն՝ գյուղապետերին Ստեփանավան հրավիրել է ԱԺ պատգամավոր, Հայաստանի Հանրապետական Կուսակցություն՝ խմբակցության ղեկավար Կարեն Կարապետյանը, աշխատանքային ժամին՝ **12:00-12:40** ժամանակահատվածում:
- Ալավերդու շրջանի **30** համայնքների ղեկավարներ հանդիսանում են Մերժ Սարգսյանի նախընտրական շտաբերի պետեր և արձակուրդի մեջ չեն:
- Սպիտակում ՀՅԴ-ի նախընտրական շտաբից տեղեկացրել են, Սպիտակի **4-րդ** դպրոցում մանկխորհրդի ժամանակ քարոզչություն է արվել Մերժ Սարգսյանի օգտին:
- Փետրվարի **16-ին** Վանաձորի թիվ **9** դպրոցի տնօրեն Էդիտա Վարդանյանը, որը միաժամանակ նույն դպրոցում տեղակայված ընտրատեղամասային ընտրական հանձնաժողովի նախագահն էր, համդպրոցական ծնողական ժողով է հրավիրել, եվ քարոզչություն իրականացրել Մերժ Սարգսյանի օգտին:

Քվեարկության կարգի խախտումներ

29/01 Վանաձորի թիվ 3 գիշերօթիկ դպրոց

- Ժամը **15:20-ի** սահմաններում եղել է կուտակում, հանձնաժողովի նախագահը դիտորդի դիտորդությունից հետո հատուկ միջոցառումներ է ձեռնարկել կուտակումը կանխելու նպատակով:
- Հանձնաժողովի նախագահը կնիքը հանելուց անմիջապես հետո թանաքոտել է չստուգելով կնիքի չոր լինելը:
- Լևոն Տեր-Պետրոսյանի վստահված անձը ժամը **09:05-ի** սահմաններում հերթականությամբ վերցրել է ընտրողների անձնագրերը և նայել, դիտորդի դիտորդությունից հետո հանձնաժողովի նախագահը կանխել է խախտումը:
- Հանձնաժողովի նախագահը Լևոն Տեր-Պետրոսյանի վստահված անձի իրավունքն է խախտել՝ չտրամադրելով տեղեկություն արդեն քվեարկած ընտրողների քանակի վերաբերյալ:

29/03 Վանաձորի 5-րդ դպրոց

- **13:30-ի** սահմաններում տեղամասային հանձնաժողովի նախագահ Վ. Եխշատյանն ինքն է փոխարինել քվեարկության ծրարները կնքող և անձնագրերի վերջին էջը դրոշմակնքող հանձնաժողովի անդամին: Այդ ընթացքում մի քաղաքացու անձնագրում դրոշմակնիք չի դրվել: Դիտորդը պահանջել է արձանագրել խախտումը, նախագահը հրաժարվել է: Դիտորդը կազմել հատուկ կարծիք, սակայն հանձնաժողովի նախագահը չի ստորագրել:
- **10:00-ց** մինչև **13:00-ն** ընտրատեղամասում կուտակումներ են եղել, դիտորդի միջամտությամբ հանձնաժողովի նախագահը սկսել է քվեարկողներին մեկ-մեկ թողնել ներս:
- քվեախցիկները դրված են եղել սեղանին՝ դեմքով դեպի հանձնաժողովը, քվեախցիկների ներքևի մասը բաց է եղել և քվեարկելիս քաղաքացիները քվեաթերթն այնպես են պահել, որ քվեարկությունն երևացել է:

29/08 Վանաձորի թիվ 17 միջնակարգ դպրոց

- Զիվորական համազգեստով մի քաղաքացի քվեարկելուց հետո հեռախոսով նկարել է իր քվեաթերթիկը ու դուրս եկել:
- «Ընտրությունը քոնն է» ՀԿ-ի դիտորդը աշխատել է Ս.Սարգսյանի օգտին:
- 0532** Լ պետհամարանիշով միկրոավտոբուսն անընդհատ քաղաքացիների է տեղափոխել ընտրական տեղամաս:
- Ժամը **10:45**-ին **2334** Լ պետհամարանիշով միկրոավտոբուսը քաղաքացիներին տեղափոխել է տեղամաս:
- Ժամը **10:45**-ին տեղամասում **15**-ից ավելի ընտրող է եղել, այդ նույն ժամին կուտակումներ է եղել նաև բակում:
- Ժամը **13:00**-ին ընտրական տեղամասում եղել է **23** ընտրող:
- Ժամը **13:10**-ին ընտրողներից մեկը բաց է քվեարկել:

29/10 Վանաձորի թիվ 40 մանկապարտեզ

- Տեղամասում պարբերաբար ներկա են գտնվել կողմնակի անձինք, սկզբում հանձնաժողովի նախագահը ոչինչ չի արել, և միայն, երբ դիտորդը ներկայացրել է իր դիտորդությունները, նախագահը դուրս է հրավիրել, սակայն հրաժարվել է արձանագրություն կազմել:
- Տեղամասում միաժամանակ ներկա է գտնվել Սերժ Սարգսյանի երկու անձ, որի վերաբերյալ ևս նախագահն արձանագրություն չի կազմել և դուրս է հրավիրել, միայն դիտորդի դիտորդությունից հետո:
- Ընտրողներն առանց քվեաթերթիկները ծրարում տեղավորելու դեպի դուրս ծալած դուրս են գալիս քվեախցերից:

29/11 Վանաձորի թիվ 30 դպրոց

- 12:40-14:00** միանգամից քվեարկության է մասնակցել **273** մարդ, որի հետևանքով տեղամասում կուտակումներ են եղել:
- 14:00**-ի մոտերը մի քաղաքացի է ներկայացել քվեարկության ու բողոքել, որ իր անձնագիրը տարել են խոստանալով, որ փող կտան: Նույն ձևով երեկոյան **17:30**-ի տեղամաս է ներկայացել մեկ այլ կին: Վերջինիս մի տղամարդ դուրս է տարել, հետո միասին ներս են եկել, նույն կինը քվեարկելուց հետո փորձել է ցույց տալ, որ ինքը խոսքի տերն է:
- Քվեաթերթիկները հաշվելիս դիտորդն արձանագրել է, որ Լևոն Տեր-Պետրոսյանի կողմ քվեարկած **1** թերթիկ դրված է Սերժ Սարգսյանի փաթեթում: Սերժ Սարգսյանի քվեաթերթիկների փաթեթը վերահաշվարկելուց հետո պարզվել է, որ Լևոն Տեր-Պետրոսյանի օգտին քվեարկած ևս **6** թերթիկ հաշվել են Սերժ Սարգսյանի օգտին:

29/17 գյուղ Ազնվաձոր, ակումբի շենք

- Քվեարկածների **50** տոկոսը քվեարկել է ուրիշի օգնությամբ

29/19 գյուղ Դարպաս, համայնքի կենցաղի տուն

- Ընտրական տեղամասում ընտրողների թիվը գերազանցել է **15**-ը, դիտորդի դիտորդությունից հետո հանձնաժողովի նախագահը կանխել է խախտումը:
- Մինչև **50**մ տարածության վրա ընտրողների և ավտոմեքենաների կուտակում է եղել, հանձնաժողովի նախագահը դիտորդի դիտորդությունից հետո կանխել է միջադեպը:

29/28 Սպիտակ թիվ 3 դպրոցի շենք

- Ժամը **18:30-20:00**-ն ընտրական տեղամասում կուտակումներ են եղել, դիտորդի զգուշացումից հետո հանձնաժողովի նախագահը միջոցառումներ է ձեռնարկել կուտակումները կանխելու համար:

29/29 Սպիտակի թիվ 2 միջնակարգ դպրոց

- Ընտրական տեղամասից **40**մ հեռավորության վրա փակցված են եղել Սերժ Սարգսյանի նախընտրական պաստառները, դիտորդի դիտորդությունից հետո հանձնաժողովի նախագահը խանութի աշխատողին դիմել է պաստառները հանելու համար: Հանձնաժողովի նախագահը մերժել է: Դիտորդի կողմից կազմվել է արձանագրություն:
- «**07**» տաքսի ծառայության աշխատակիցները քաղաքացիներին տեղափոխել են ընտրական տեղամասեր:
- Ընտրողների մի մասը խցիկում քվեարկելուց հետո առանց քվեաթերթիկը ծրարի մեջ դնելու մոտեցել է քվեատուփի մոտ: Հանձնաժողովի նախագահը քայլեր չի ձեռնարկել նման դեպքերը կանխարգելելու համար:
- Անչափահաս քաղաքացին փորձել է օգնել ընտրել իր տատիկին և պապիկին: Դիտորդի դիտորդությունից հետո կանխվել է:
- Մի ընտրող քվեախցիկից դուրս գալուց հետո հանձնաժողովի անդամներին է մոտեցել, ցույց տվել քվեաթերթիկը և բարձրաձայն արտասանել, թե ում է ընտրել:
- Ոչ սահմանված նշումով քվեաթերթիկը ճանաչվել է վավեր Սերժ Սարգսյանի վստահված անձի արձագանքից հետո:
- Ծեր ընտրողը դիտորդին խոստովանել է, որ ընտրության գալիս իրեն **5000** դրամ են տվել:

30/02 Վանաձորի թիվ 18 միջնակարգ դպրոց

- Վստահված անձինք և «Ընտրությունը քոնն է» ել «Ֆրիդրոֆ Նանսենի անվան մարդու իրավունքների պաշտպանության կենտրոն» ՀԿ-ի դիտորդները ժամանակ առ ժամանակ մոտենում էին ընտրության եկած քաղաքացիներին, զրուցում նրանց հետ:
- Վստահված անձինք գանգում էին իրենց ծանոթ ընտրողներին և կանչում ընտրելու:
- Մի քաղաքացի բարձրաձայն հայտնել է, թե ում է ընտրելու:
- Ընտրողներից մեկը առանց քվեախցիկ մտնելու քվեաթերթիկի վրա նշում է կատարել, արձանագրություն չի կազմվել:
- Ժամը **16:30**-ից տեղամասում մեծ կուտակումներ են եղել:
- **18:50**-ին մի քաղաքացի ցանկացել է ընտրել անձնագրային բաժնից վերցրած տեղեկանքով, որը չէր հանդիսանում **9**-րդ ձև, դիտորդի դիտորդությունից հետո խախտումը կանխվել է:
- Արդյունքներն ամփոփելիս **4** անվավեր քվեաթերթիկ ճանաչվել են վավեր, **2** քվեաթերթիկը Սերժ Սարգսյանի օգտին է եղել, **2**-ը՝ Արթուր Բաղդասարյանի:
- Ժամը **20:00**-ից հետո տեղամասում, բացի ոստիկաններից ներկա է եղել նաև դպրոցի պահակը:
- Տեղամասում պարբերաբար ներկա գտնվող քաղաքացիներից մեկը սպառնացել է ընտրողներից մեկին:
- Քաղաքացիներն ընտրության գալուց առաջ անձնագրերը ձեռքներին մտել են մոտակայում գտնվող Սերժ Սարգսյանի նախընտրական շտաբ, նոր մտել տեղամաս քվեարկելու:
- Մի քաղաքացի, որը աշխատում էր Ս.Սարգսյանի նախընտրական շտաբում ընտրելուց հետո իր հետ ընտրության եկած մոտ **4** հոգու անձնագրերը հավաքել է՝ ասելով, որ կտանի շտաբ հետո շենքում կտա իրենց անձնագրերը:

30/14 Վանաձորի թիվ 5 մանկապարտեզ

- Քվեարկության եկած քաղաքացին ներկայացել է Սերժ Սարգսյանի բուկլետը ձեռքին ու բացատրել, որ այսօր շտաբում են տվել, ու ասել, որ չմոռանա՝ ում ընտրի:
- Քվեարկությունից հետո քաղաքացու անձնագրում դրոշմակնիք չի դրվել: Կազմվել է արձանագրություն:

30/15 Վանաձոր, թիվ 8 դպրոց

- Ընտրական տեղամասում կուտակում է եղել, դիտորդի դիտողությունից հետո հանձնաժողովի նախագահը հատուկ միջոցառում է ձեռնարկել խախտումը կանխելու համար. ոստիկանության աշխատակիցը ընտրողներին մեկ- մեկ է ներս թողել:

30/18 Վանաձորի թիվ 9 միջնակարգ դպրոց

- Ընտրական տեղամասում պարբերաբար ներկա են գտնվել կողմնակի անձինք:
- Ընտրական տեղամասում եղել են կուտակումներ, հանձնաժողովի նախագահն այդ կապակցությամբ ձեռնարկել է հատուկ միջոցառումներ:
- Նախագահի՝ տեղամասում ներկա չլինելու և քվեաթերթիկների նոր հարուրյակ չտրամադրելու պատճառով քվեարկությունն ավելի քան 10 րոպեով դադարեցվել է:
- 2 քվեաթերթիկի ետևում առկա է եղել հանձնաժողովի միայն 2 անդամի ստորագրությունը, հանձնաժողովի 3-րդ անդամը ստորագրել է և հանձնել քվեաթերթիկն ընտրողին:
- Ընտրական տեղամասում ներկա են եղել մինչև 2 վստահված անձի 2 ներկայացուցիչ, ինչը կանխվել է հանձնաժողովի նախագահի կողմից:

30/20 Վանաձոր, Գյուղտեխնիկումի շենք

- Ընտրական տեղամասում կնիքը օգտագործված է եղել, հանձնաժողովի նախագահը դիտորդին պատասխանել է, որ ԿԸՀ-ն թույլ է տալիս, ամեն ընտրության ժամանակ նոր կնիքներ չեն տալիս:
- Նախագահի տեղակալը անընդհատ հրաժարվել է կատարել իր աշխատանքները, դիտորդի դիտողությունից հետո հանձնաժողովի նախագահը դիտողություն է արել տեղակալին:
- Ընտրական տեղամասում կուտակումներ են եղել, դիտորդի դիտողությունից հետո հանձնաժողովի նախագահը կանխել է խախտումը:

30/22 Վանաձորի 1-ին երաժշտական դպրոց

- Տեղամասում միաժամանակ ներկա են եղել Սերժ Սարգսյանի երկու վստահված անձինք: Դիտորդը դիտողություն է արել նախագահին, որից հետո մեկը դուրս է եկել:
- Լևոն Տեր-Պետրոսյանի վստահված անձը՝ Սոֆյա Քալանթարյանը, քվեախցերին մոտ է կանգնած եղել, այնքան, որ հնարավոր է եղել տեսնել քվեարկությունը: Նախագահը դիտողություն է արել, սակայն վստահված անձը չի հեռացել: Նախագահն արձանագրություն է կազմել քվեարկության կարգի խախտման վերաբերյալ, և նրան դուրս արել: Քվեարկությունից հետո Սոֆյա Քալանթարյանի նկատմամբ Լուռու մարզի դատախազությունը մեղադրանք է առաջադրել ընտրական հանձնաժողովի աշխատանքներին խոչընդոտելու հիմքով:

30/25 Վանաձորի 2-րդ մանկապարտեզ

- Քվեարկությանը մասնակցած 1284 մարդուց 25 մարդ քվեարկել է այլ անձնանց օգնությամբ
- 2 անգամ քվեարկության եկած անձը քվեարկել է մեկ ուրիշի փոխարեն

- մեկ քաղաքացու անձնագրում դրոշմակնիքը դրվել է ուրիշ էջի վրա, արձանագրություն չի կազմվել
- եղել են քաղաքացիներ, որոնք ընտրացուցակներից, առանց իրենց իմացության, հանված են եղել, նույն ընտրացուցակներում երեք ընտանիք բողոք է ներկայացրել, որ իրենց հասցեում ուրիշներն են հաշվառված

30/27 Վանաձորի թիվ 1 միջնակարգ դպրոց

- Հանձնաժողովի նախագահը կնիքը հանելուց անմիջապես հետո թանաքոտել է՝ չստուգելով կնիքի չոր լինելը: Վստահված անձի կողմից պահանջվել է արձանագրություն գրել, սակայն հանձնաժողովի նախագահը չի կազմել:
- Մոտավորապես ժամը **11:30-14:30**-ի սահմաններում **2** միկրոավտոբուսով՝ մեկը դեղին պետհամարանիշով, ընտրողներին տեղափոխել են ընտրական տեղամաս և առաջացել են կուտակումներ: Ոչ մի միջոցառում կուտակումը կանխելու համար չի ձեռնարկվել:

30/29 Վանաձորի թիվ 3 դպրոց

- Ընտրական տեղամասում **1** ժամից ավելի եղել է կուտակում, նույնիսկ **30** ընտրողից ավելի ընտրող է միաժամանակ եղել տեղամասում, հանձնաժողովի նախագահը ոչ մի համապատասխան միջոց չի ձեռնարկել կուտակումը կանխարգելելու համար:
- Հանձնաժողովի նախագահը դրոշմակնիքել է քաղաքացու անձնագրի կազմը:
- Քվեաթերթիկների ամփոփման ժամանակ Մերժ Սարգսյանի օգտին քվեարկված քվեաթերթիկների մեջ վստահված անձը նկատել է առանց նշումի քվեաթերթիկ, որը հաշվվել է որպես նրա օգտին քվեարկած ձայն: Դիտորդն առաջարկել է վերստուգել քվեաթերթիկները, սակայն քվեարկությամբ հանձնաժողովը նման որոշում չի կայացրել: Նույն քվեաթերթիկների մեջ դիտորդը հայտնաբերել է մեկ չսահմանված նմուշի քվեաթերթիկ, որը հաշվվել է Մերժ Սարգսյանի օգտին: Քվեաթերթիկը Մերժ Սարգսյանի օգտին քվեարկած ձայների ընդհանուր թվից չի հանվել:
- Ընտրական տեղամասում հանձնաժողովի նախագահը սահմանափակվել է դիտորդի և վստահված անձանց տեղաշարժման իրավունքը:
- Ընտրական տեղամասում մի քանի անգամ ներկա են գտնվել այլ անձինք, որոնք դիտորդի դիտորդությունից հետո հանձնաժողովի նախագահի կողմից դուրս են հրավիրվել:
- Մի քվեախցիկում դիտորդի կողմից արձանագրվել է **3** ընտրողի միաժամանակյա քվեարկություն:
- Հանձնաժողովի նախագահը կնիքը հանելուց անմիջապես հետո թանաքոտել է՝ չստուգելով կնիքի չոր լինելը:
- Ընտրական տեղամասում միաժամանակ ներկա են գտնվել Մերժ Սարգսյանի **2** վստահված անձ:
- Հանձնաժողովի նախագահն անընդհատ շրջել է քվեախցիկների մոտ և մեկ-երկու անգամ նայել է քվեախցիկի մեջ, ընտրողներից մի քանիսն էլ դրսում բողոքել են, որովհետև նրանց կարծիքով նախագահը տեսել է, թե ում են իրենք ընտրել:

30/33 Վանաձորի մշակույթի պալատ

- **12:00-16:00** քաղաքացիներին խմբերով քվեարկության են հատուկ միկրոավտոբուսներով **06LU**, որի պատճառով տեղամասում կուտակումներ են առաջացել: Դիտորդի դիտորդությամբ նախագահը կարգավորել է, և ներս է թողել մեկ-մեկ:
- **15:30-16:00** մի քաղաքացի քվեարկել է անձնագրի պատճենով, դիտորդի պահանջով այս փաստն արձանագրվել է:
- Առավոտյան **8:00** մինչև **18:40**-ն ընկած հատվածում տեղամասում միաժամանակ ներկա են գտնվել Մերժ Սարգսյանի երկու վստահված անձ:

- 12:00-16:00-ն քաղաքացիները քվեախցերից դուրս են եկել քվեաթերթիկները դեպի դուրս ծալած, առանց ծրարների մեջ տեղավորելու, քվեատուփի մեջ գցելուց առաջ փորձել են ցույց տալ Սերժ Սարգսյանի վստահված անձին: Դիտորդը դիտողություն է ներկայացրել, սակայն արձանագրություն չի կազմվել:
- Տեղամասի լուսամուտից 12:00-16:00-ն ընկած հատվածում քվեարկությանը հետևել են երկու անձինք:

31/03 Վանաձորի թիվ 25 միջնակարգ դպրոց

- Ընտրողներից մի քանիսը խցիկում քվեարկելուց հետո առանց քվեաթերթիկը ծրարի մեջ դնելու մոտեցել է քվեատուփին, հանձնաժողովի նախագահի կողմից ձեռնարկվել է հատուկ միջոցառում խախտումը կանխելու նպատակով:
- Մի ընտանիքից 2 անձ փորձել են միաժամանակ մի քվեախցիկում քվեարկել, դիտորդի դիտողությունից հետո հանձնաժողովի նախագահը կանխել է խախտումը:
- Ընտրողներից մեկը, որը հանդիսացել է այլ տեղամասի հանձնաժողովի անդամ, մեկ այլ ընտրողի ցույց է տվել իր՝ արդեն Սերժ Սարգսյանի օգտին քվեարկած քվեաթերթիկը և ասել. «Տես, թե որտեղ պիտի քվեարկես»:
- Հանձնաժողովի քարտուղարի՝ Խաչատրյան Նվարդի սեղանին դրված է եղել Սերժ Սարգսյանի նախընտրական ծրագիրը: Դիտորդի դիտողությունից հետո գրքույկը վերցրել են սեղանից:
- Հանձնաժողովի նախագահի կողմից խախտվել է վստահված անձի և դիտորդի տեղաշարժման իրավունքը:
- Առավոտյան Ժամը 10:30-12:30-ի սահմաններում գոյացել են կուտակումներ: Իրավապահ մարմինների կողմից կանխվել է քաղաքացիների կողմից՝ ուժ գործադրելով տեղամաս մտնելը:

31/05 Վանաձորի թիվ 25 դպրոց

- Սերժ Սարգսյանի օգտին քվեարկած քվեաթերթիկների մեծ մասը ծալած են եղել դեպի դուրս:

31/15 Վանաձորի թիվ 8 միջնակարգ դպրոց

- 2 ընտրող չեն թույլատրել դրոշմակնքել իրենց անձնագրում:

31/17 գյուղ Լեռնոստովո, մշակույթի տուն

- Ընտրողների մեծամասնությունը դիտորդին խոստովանել է, որ 5.000-ական դրամ է ստացել գյուղի խանութից կամ Սերժ Սարգսյանի գրասենյակից, դրա համար էլ պարտավոր է ընտրել Սերժ Սարգսյանին:

31/18 գյուղ Շահումյան, մշակույթի տուն

- Ընտրական տեղամասի 30-40տոկոսը քվեարկել են ուրիշի օգնությամբ:
- Գյուղապետը ներկա է եղել ընտրական տեղամասում, դիտորդի դիտողությունից հետո հանձնաժողովի նախագահը դուրս է հրավիրել նրան, սակայն հետո էլի եկել է տեղամաս, նույնիսկ սուրճ խմել:
- Ընտրական տեղամասում բաց քվեարկության դեպք է եղել Սերժ Սարգսյանի օգտին, տվյալ քվեաթերթիկը մարել են ու քվեաթերթիկ տվել այդ ընտրողին:
- Հանձնաժողովի անդամները չեն թաքցրել, որ իրենց ասված է, որ մոտ 700 քվե պետք է ապահով Սերժ Սարգսյանի օգտին:

31/19 գյուղ Փամբակ, ակումբի շենք

- Մի ընտրող բարձրաձայն արտասանել է Սերժ Սարգսյանի անունը, ասել, որ նրան է ընտրել:

31/23 գյուղ Ձորագետ, դպրոցի շենք

- Հանձնաժողովի նախագահը և դպրոցի տնօրենը՝ Սերժ Սարգսյանի վստահված անձը ժամը **8:00-14:30**-ն ընկած ժամանակահատվածում անընդհատ քվեխցիկի մոտ կանգնած հետևել են, թե ընտրողները ում են ընտրում, դիտորդի դիտողությունից հետո խախտումը կանխվել է:

31/24 գյուղ Դեբեդ

- Քվեախցիկի վերևում ամրացված է եղել էլեկտրական լար՝ փոքր լուսավորիչ սարքով: Դրա առկայությունը հոգեբանական ճնշում է առաջացրել, և կարող էր մեկնաբանվել որպես փոքր տեսախցիկ: Վստահված անձինք, դիտորդները մի քանի անգամ առաջարկել են հանել այն կամ գոնե ծածկել, քանի որ միևնույն է միացված չէ, և լույս չի տալիս: Հանձնաժողովի նախագահը մերժել է:
- Տեղամասում քվեարկել է **507** մարդ, որից **48**-ն ինքնուրույն քվեարկելու հնարավորություն չի ունեցել, որի առնչությամբ հանձնաժողովի նախագահին արձանագրություն է կազմել

31/25 գյուղ Եղեգնուտ

- Հանձնաժողովի նախագահին անընդհատ տարբեր ժեստերով խոսացել է համագյուղացիների հետ:
- Տեղամասում միաժամանակ ներկա են գտնվել Սերժ Սարգսյանի վստահված **2** անձինք:

31/26 Ձորագյուղ, դպրոցի շենք

- Մեքենայով ծեր մարդկանց բերել են տեղամաս, պատճառաբանել, թե ծեր մարդիկ են, օգնում ենք:
- Ընտրողների մոտ **70**տոկոսը քվեարկել են ուրիշի օգնությամբ:
- հանձնաժողովի նախագահը դպրոցի տնօրեն

31/31 գյուղ Մարգահովիտ

- Մի քանի ընտրողներ քվեաթերթիկը առանց ծրարի մեջ դնելու դուրս են եկել քվեախցից, դիտորդի դիտողությունից հետո հանձնաժողովի նախագահը հատուկ միջոցառումներ է ձեռնարկել նմանօրինակ դեպքերը կանխելու համար, սակայն էլի նմանատիպ մի քանի դեպք է եղել:

31/35 Ալավերդի Մադան թաղամասի տնակ

- Հանձնաժողովի նախագահը կնիքը բացելուց հետո հնարավորություն չի տվել ներկաներին ստուգել արդյոք կնիքը չոր է, թե ոչ: Դիտորդի դիտողությամբ այդ կապակցությամբ կազմվել է արձանագրություն:
- Գյուղի նախագահը, ով միաժամանակ հանձնաժողովի անդամ է հանդիսացել, **06** մակնիշի **2** ավտոմեքենաների վարորդներին զգուշացել է, որ գնան գյուղից բնակիչներին տեղափոխեն ընտրատեղամաս:

31/43 Ալավերդի, թիվ 12 դպրոց

- 14:30-15:30-ն ընկած ժամանակահատվածում ընտրական տեղամասում կուտակումներ են եղել, հանձնաժողովի նախագահը միջոցառումներ է ձեռնարկել կուտակումը կանխելու համար:
- Մի քաղաքացի բարձրաձայն արտասանել է, որ ուզում է Արթուր Բաղդասարյանին ընտրել, հետո էլ ասել է, թե մտափոխվել է և ուզում է ավտորումների վրա փակցրած պաստառների մարդուն ընտրել:

32/02 Տաշիր, կինոթատրոնի շենք

- Ժամը 7:30-ին հանձնաժողովի անդամները նոր ժամանել են ընտրական տեղամաս:
- Քաղաքացին ընտրել է իր ծնողների փոխարեն:
- Մինչև 50մ տարածության վրա կանգնած են եղել Տաշիրի քաղաքապետը, Տաշիրի ոստիկանության պետը:
- Տեղամասում գտնվող ՀՔԱ Վանաձորի գրասենյակի դիտորդի վրա հանձնաժողովի անդամները մեծ ճնշում են գործադրել՝ միջնորդելով նույնիսկ դիտորդի հարազատներին: Արդյունքում դիտորդը ստիպված է եղել լքել տեղամասը:

32/03 Տաշիր

- Հանձնաժողովի «Ժառանգություն» կուսակցության անդամները տեղամաս են ներկայացել առավոտյան 11:00-ին՝ պատճառաբանելով, թե ճանապարհները փակ են: Սակայն միեվնույն տեղամասում գտնվող ՀՔԱ Վանաձորի գրասենյակի դիտորդն առանց խոչընդոտների տեղամաս է ներկայացել առավոտյան 07:00-ին: